Örökjáradék: 1,5 milliárd sorsa • Interjú Kornis Mihállyal

ZSIDÓ POLITIKAI ÉS KULTURÁLIS FOLYÓIRAT 650 Ft
2011. november / XXIII. évfolyam 9. szám

szombat

Zsidónak lenni trendi?

Új zsidó stratégiát!

Lesz-e palesztin állam? Nagykövetinterjúk

Végső menedék

Menekülnél, de nem tudod, hová? Mindegy, csak el innen? Vedd magadnak a bátorságot! Olvasd a Magyar Narancsot!

Fizess elő a lapra 2011. november 16-ig egy évre 6150 forint kedvezménnyel* mindössze 16 800 forintért, és nem csak menekülési utat találsz, de ajándékba kapsz egy Magyar Narancs-olvasókártyát is!

A kártyával előfizetésed lejártáig húsz százalék kedvezményt kapsz Budapesten az A38 Hajón, a Cirko-Gejzír és a KINO mozikban, az Írók Boltjában, a Kamrában és a Katona József Színházban, a Ludwig Múzeum – Kortárs Művészeti Múzeum-ban, az Odeon Tékákban és a Trafó – Kortárs Művészetek Házában, valamint a debreceni MODEM-ben, a pécsi Apolló moziban és a szegedi Belvárosi moziban is!

*Az áruspéldányhoz képest.

helyből húsz

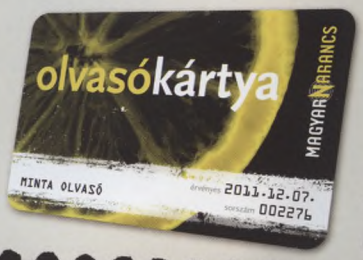

MAGYAR NARANCS

TARTALOM

4 | KEDVES OLVASÓNK!
Új dizájn, új tartalom, régi ár
Búcsú és jókívánság

5 | KÖZÉLET
Új zsidó stratégiát!

7 | KÖZÉLET
Örökjáradék – kinek jár? A Mazsihisz és az EMIH háttértárgyalásai
Zsidó belviszályok másutt

11 | KÖZÉLET
Nem demokratikus a zsidó közélet
Kutatás a magyarországi zsidóságról

13 | PÁRBESZÉD
„A gyűlöleten felül kell emelkednünk"
Beszélgetés Ilan Morral, Izrael Állam új budapesti nagykövetével

15 | PÁRBESZÉD
„Majd két állam tárgyal"
Interjú Ahmed Abdelrazek budapesti palesztin nagykövettel

17 | FELHÍVÁS
„Magyarország vállaljon szolidaritást Izraellel!" – Három zsidó szervezet levele a magyar Országgyűlés képviselőihez, a Magyar Köztársaság miniszterelnökéhez és minisztereihez, valamint az államfőhöz

18 | ÉLETMÓD
Trendületlenül
Körséta az október eleji Design Héten

20 | ÉLETMÓD
Laza és zsidó
Interjú Darányi Andrással

22 | ÉLETMÓD
Zsidónak lenni szexi?
Divatos zsidók

25 | ÉLETÚT
Hol voltam, hol nem voltam
Életútinterjú Kornis Mihállyal

30 | PÁLYAKÉP
Az elfelejtett szobrászművész – Száz éve született Peter Lambda

32 | ÉLETÚT
„A jó keresztény zsidó az apám volt..."
Interjú Sárközi Mátyással

18 TRENDÜLETLENÜL

szombat

2011. november
5772. chesván

A Magyar Zsidó Kulturális Egyesület folyóirata
Megjelenik évente tízszer

Szerkesztőbizottság:
Deák Gábor
Hoffman Iván
Itamár Jáoz-Keszt
Kovács András
Seres László
Tatár György
Turán Tamás

Szerkesztőség:
Szántó T. Gábor főszerkesztő
Gadó János
Novák Attila
Deák Andrea szerkesztőségi titkár
Vadas Anna
Fritz Éva

Állandó külső munkatársak:
Uri Asaf, Csáki Márton
Csőke Zoltán, Panyi Szabolcs
Vári György, Várnai Pál

A megjelenést támogatja:
Amerikai Joint Magyarország
Magyarországi Zsidó Örökség Közalapítvány

Nemzeti Erőforrás Minisztérium
nka Nemzeti Kulturális Alap

Nemzeti Kulturális Alapprogram
Open Society Institute

A héber és jiddis szavak átírása a szerzők felfogását tükrözi

Címlapfotó: Nagy Gergő

Terjeszti a Lapker Rt.

A kéziratok szerkesztése lezárult: 2011. október 18.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
Bálint Zsidó Közösségi Ház
1065 Budapest, Révay u. 16.
234-es és 235-ös szoba
Telefon: 311-9214/136, 137
Telefon/fax: (36-1) 311-6665

Lapunk e-mail címe:
info@szombat.org
Címünk az interneten:
http://www.szombat.com

Előfizethető a kiadóhivatalban, illetve postautalványon az OTP 11709002-20066703 „Szombat" számú alszámlán

Lapengedély száma:
III/Kul/174/1989.

HU ISSN 0865-3844

Felelős kiadó:
Kirschner Péter, a Mazsike elnöke

Nyomdai előállítás:
Mackensen Kft.

kedves OLVASÓNK!

VÁLTOZÁSOK

ÚJ DIZÁJN, ÚJ TARTALOM, RÉGI ÁR

Kedves Olvasónk!

A *Szombat* új dizájnnal, megújult tartalommal, de régi elkötelezettségeivel, és ami a mai világban nem elhanyagolható: jövőre is a régi áron jelenik meg.

Igyekszünk korszerű, magazinos formában tálalni Önnek tágabb és szűkebb világunk híreit, kommentárjait, kulturális közleményeit. Nagyszülők, szülők és a legfiatalabbak is megtalálhatják a számukra érdekes olvasmányokat a lapban.

Bízunk benne, hogy mindez elnyeri tetszését, s nemcsak Ön marad hűséges olvasónk, de családja és barátai figyelmébe is ajánlja a *Szombat*ot!

Közeledik a téli ünnepkör, az ajándékozás szezonja. Ajándékozzon Ön is jövő évi *Szombat*-előfizetést! Két lapszám között pedig kövesse aktuális cikkeinket, híreinket, programjainkat az interneten *(www.szombat.org)* és Facebook-oldalunkon *(facebook.com/szombat.folyoirat)*.

BÚCSÚ ÉS JÓKÍVÁNSÁG

A búcsú mindig nehéz, de van úgy, hogy reménnyel is kecsegtet. Szerkesztőtársunk, Novák Attila történész több mint egy évtizeden át dolgozott a *Szombat* redakciójában. Nagy tárgyi tudására, megfontolt véleményére, kritikai gondolkodására mindig számíthattunk, akár belpolitikai, akár külpolitikai vagy történelmi tárgyú írásaira.

Idén decembertől új megbízatással, új munkahelyen folytatja tevékenységét: a Magyar Köztársaság izraeli nagykövetségének keretében dolgozó kulturális szakdiplomata lesz Tel-Avivban.

Novák Attila a cionizmus magyarországi történetének kutatója, s korábban a Magyarországi Cionista Szövetség elnöki posztját is betöltötte. Személyében olyan diplomatája lesz Magyarországnak, aki valódi hídszerepet tölthet be a két ország és a két nép között. Munkájához sok sikert és jó szerencsét kívánunk: mazal tov!

A Szombat szerkesztősége

ÚJ ZSIDÓ STRATÉGIÁT!

Történhetett volna másként is. Például úgy, hogy amikor a Chabad Lubavics (Egységes Magyarországi Izraelita Hitközség, EMIH) a Mazsihisz ajtaján kopogtat, és jelzi anyagi igényeit, a Mazsihisz körültekintőbben reagál, és nem teljesen elutasító.

Történhetett volna úgy, hogy nem siet összszerántani a Magyar Zsidó Kongresszust, a nesze-semmi-fogd-meg-jól áldemokrácia szervezetét, amelyre sem igazi hatalmat nem ruháztak, sem igazi büdzsével nem stafírozták ki, egyetlen igazi célja az erődemonstráció: többen vagyunk, egységben vagyunk, erősebbek vagyunk. Miközben hiába vannak többen, ha se egység, se erő.

A Chabad Lubavics-EMIH úgy lett „jobboldali" arca a zsidóságnak, hogy a „baloldali" foglalt volt: teljes terjedelmében a Mazsihisz töltötte be azt a fertályt, és nem voltak jó kapcsolataik a jobboldallal. Korántsem egyértelmű értékazonosságokról, hanem érdekszövetségekről van szó. S minthogy erőteljes jobboldali kormányzat uralkodik ez idő szerint az országban, így kerül egyre erősebb pozícióba a pragmatikus EMIH, még akkor is, ha legitimációjukat sokan vitatják, éppúgy, mint a Mazsihiszét – hiszen a zsidó társadalom 90 százaléka egyikhez sem tartozik.

Külföldi kapcsolatai révén (Oroszország, USA), a kormány melletti diplomáciai lobbitevékenységével a Chabad-EMIH nemzetközi teret nyújt és nyer, itthon jelentősen erősödik jelenlétük a Mazsökben. A tábori lelkészetben is pozíciót szereznek, a médiában is egyre inkább ők képviselik a zsidó hangot. Ütőképes tanácsadói csapat segíti munkájukat, többek között abban is, mikor, milyen ügyben, hogyan kell megszólalniuk. A modern, mediatizált politikai térben ez természetes és hasznos, kár, hogy ezt a Mazsihisz vezetői nem értették meg, pedig szakértők az orruk alá dörgölték néhányszor. Nemcsak a Chabad-EMIH vezetőinek jellegzetes ortodox külseje izgalmasabb a televízióknak, mint a hétköznapibb neológia, hanem pontos üzeneteik, jól el-

Nemcsak a Chabad-EMIH vezetőinek jellegzetes ortodox külseje izgalmasabb a televízióknak, mint a hétköznapibb neológia, hanem pontos üzeneteik, igen tudatos politikai mondandójuk is erősebben visszhangzik, mint a korábbi össz-zsidó képviseletet magának vindikáló Mazsihiszé.

Ésszerű és kívánatos mindenesetre az volna, ha a két nagyobb érdekérvényesítési képességgel bíró hitközség (s mellettük az ortodoxia, a reform, valamint a zsidó társadalmi szervezetek) kialakítanának végre valamilyen közös modus vivendit.

helyezett, igen tudatos politikai mondandójuk is erősebben visszhangzik, mint a korábbi össz-zsidó képviseletet magának vindikáló Mazsihiszé. Ráadásul nekik van azonosítható „zsidó" mondanivalójuk, pozíciójuk, „zsidó stratégiájuk", mely nem merül ki a vészkorszak emlékének őrzésében és az antiszemitizmus elleni harcban, mely a Mazsihisz régi terepe.

Ez a gyakori ütésváltással, kellemetlen becsúszó szerelésekkel tarkított küzdelem a két hitközség között, melyben a Mazsihisz vesztésre áll, nem jó a zsidóságnak, mint ahogy nem volt jó az sem, hogy a Mazsihisz a zsidóság egyedüli képviselőjeként kívánt fellépni.

Lehet bírálni a Chabad-EMIH-et, hogy látványos tevékenységük mögött kevesebb a tényleges társadalmi súly és jelentőség, mint a Mazsihisz mögött – hiszen például a szociális ellátás, étkeztetés, kórház-, temető- és egyéb intézményfenntartás terén a Mazsihisz összehasonlíthatatlanul nagyobb munkát lát el, és nagyobb zsidó tömegek kötődnek hozzá, mint a Chabad-EMIH-hez –, de nem lehet elvitatni a Chabad-EMIH oktató, figyelemfelhívó, a zsidóság vallási-szellemi jelentőségét tudatosító és a zsidó társadalmat szervező látványos munkáját. (Ez utóbbi tevékenységet persze számos társadalmi szervezet és intézmény is végzi: Mazsike, Bálint Ház, ifjúsági szervezetek stb.) Vélhető egyébként, hogy ha lehetőségük kínálkozna, a Chabad-EMIH a szociális intézményfenntartást is hatékonyan tudná működtetni.

Ésszerű és kívánatos mindenesetre az volna, ha a két nagyobb érdekérvényesítési képességgel bíró hitközség (s mellettük az ortodoxia, a reform, valamint a zsidó társadalmi szervezetek) kialakítanának végre valamilyen közös modus vivendit – leginkább ésszerű, arányos, a Mazsökre és az egyházi ingatlanok után járó örökjáradékra is kiterjedő, és az ellátandó feladatokra is figyelemmel lévő, méltányos forrásmegosztást – és az egymás váltó bal- és jobboldali kormányok idején mindig lenne olyan képviselője a zsidóságnak, aki szót ért a hatalommal, és eredményesen tud tárgyalni a különféle, zsidóságot érintő ügyekben. Tárgyal, és nemcsak szűk szervezeti érdekét tartja szem előtt, hanem a zsidóság egészének szempontjait.

A különböző kormányzatokkal való jobb együttműködés, az erőteljesebb érdekérvényesítés mellett azért is volna hasznos e nagykoalíció a zsidó hitközségek és más zsidó szervezetek együttműködése során, mert így nem lehetne egymás ellen kijátszani zsidó vezetőket, közösségeket.

A kompromisszumos együttműködés, a közös stratégia nemcsak az antiszemitizmus elleni harcban, nemcsak a hatékonyabb érdekképviselet megteremtésében, s nem is csupán a források bővítésében és igazságosabb elosztásában járhatna eredménnyel, hanem talán a jobb hangulatú közösségek és egy vonzóbb zsidó imázs megteremtésében is, amivel adós a jelenlegi zsidó politikai képviselet.

ÖRÖKJÁRADÉK – KINEK JÁR?

Sessler György

Guba Gergely

Köves Slomó

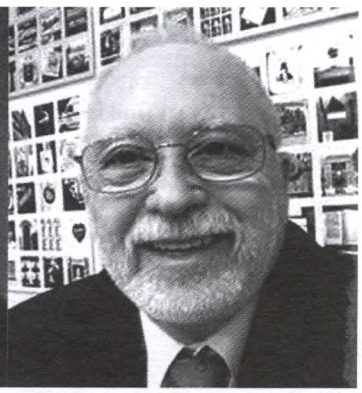
Kirschner Péter

Alighanem minden érintett és bennfentes elképedt, amikor a Mazsihisz és az EMIH (örökjáradékügyben folytatott) bizalmas háttértárgyalásairól nyílt beszámoló jelent meg a Mazsihisz honlapján.

Mint tudjuk, a tárgyalások tétje az úgynevezett állami örökjáradék, vagyis a zsidó közösség '45 után államosított és '89 után vissza nem kért/adott ingatlanai után fizetett állami juttatás. Ez a szerződéskor (1996) megállapított érték öt százaléka, évente fizetendő, értéke jelenleg mintegy 1,5 milliárd forint. (A minta a Horn-kormány és a katolikus egyház között létrejött „Vatikáni szerződés" volt.)

A Mazsihisz az említett közleményében „történelmi felajánlást" tett: a fenti összegből 150 millió forintot hajlandó átengedni a többi zsidó szervezetnek. Az EMIH vezető rabbija – ugyancsak a fenti közlemény szerint – 320 millió forintban jelölte volna meg a számára elfogadható összeget.

Ám Köves Slomó mindezt cáfolja: a tárgyaláson – tudatta a *Szombat*tal – összeget nem is említett, mivel nem a Mazsihisztől kíván adományt kapni, hanem az újraelosztás elveiről szeretne megállapodni. A tárgyalásokról szóló egyoldalú tájékoztatás módját, idejét (tíz perccel az ünnep beköszönte előtt, nem hagyva időt a válaszra) és tartalmát is inkorrektnek nevezte, és jelezte, gondolkodik azon, hogy a továbbiakban írásban folytassák a tárgyalásokat, a hasonló helyzeteket elkerülendő.

Erózió

Egy sokéves folyamat újabb, fontos állomásához érkeztünk. 1989 után a zsidó élet demokratizálódott, minden kezdeményezés előtt szabaddá vált az út, de egy dolog változatlan maradt: a „magyarországi zsidóságot" mint kollektívumot az állammal szemben a (MIOK-ból létrejött) Mazsihisz képviselte. Így a zsidóságot megillető minden kollektív jóvátétel is a neki jutott. Az évi 50–100 millióval gazdálkodó Magyarországi Zsidó Örökség Közalapítvány (Mazsök) létrejötte hozott e téren némi változást.

Az EMIH, létrejötte után nem sokkal, a hajdani Status Quo Ante hitközség jogutódjává nyilvánította magát. Ezt a jogi huszárvágást sokan kifogásolták, vallásilag, jogilag megalapozatlannak találták. Ám az EMIH ezzel hivatkozási alapot talált, hogy a hajdan

Egy sokéves folyamat újabb, fontos állomásához érkeztünk. 1989 után a zsidó élet demokratizálódott, minden kezdeményezés előtt szabaddá vált az út, de egy dolog változatlan maradt: a „magyarországi zsidóságot" mint kollektívumot az állammal szemben a (MIOK-ból létrejött) Mazsihisz képviselte.

volt magyar zsidóság egyik örököseként lépjen föl, kikezdve ezzel a Mazsihisz monopóliumát.

Mindehhez társult az EMIH intenzív munkája, látványosan gyarapodó intézményei, amely a támogatási igények benyújtásakor szintén hivatkozási alap volt. Ugyancsak szerepet játszottak intenzíven épített politikai kapcsolatai is.

A Mazsök kuratóriumának újjáalakítása tovább borította a korábbi egyensúlyt. Megszűnt a Mazsihisz dominanciája, és az EMIH – a hozzá közelállókkal együtt – azonos súlyú partnerként jelent meg. A Fidesz-kormány azzal is új helyzetet igyekezett teremteni, hogy – konzultáció végett – összehívta a zsidó szervezetek kerekasztalát, ahol a Mazsihisz csak egy volt a többi között.

Az egyházakról szóló új törvényben a parlament kétszáz közeliről 14-re csökkentette az egyházként funkcionáló szervezetek számát. Az újonnan „bevettnek" deklarált egyházak között megjelent az EMIH, amely ezek után még több alappal hangoztathatta igényét az örökjáradékból való részesedésre. A zsidó kerekasztalon a kormányt képviselő Gál András Levente államtitkár is megegyezésre buzdította a feleket, világosan állást foglalva ezzel a status quo megváltoztatása mellett.

Az elorzott javak létrehozásához, működtetéséhez minden ma élő zsidó felmenője hozzájárult.

Miután a kerekasztal vonatkozó jegyzőkönyvének részletei fölkerültek az Internetre, és az Index is terjedelmes írásban számolt be a „nagy zsidó osztozkodásról", a Mazsihisz, szorult helyzetében a fenti huszárvágást látta megfelelő választnak.

Jog vagy szívesség?

A Mazsihisz – közleménye szerint – *„hajlandó hosszú távú megállapodást kötni az EMIH-el, amelyben vállalja, hogy az EMIH részére évente egy előre meghatározott összegű támogatást ad át a költségvetéséből..."*

Vagyis: az EMIH pénzügyi és jogi igényeiből a Mazsihisz az előbbit hajlandó megfontolni, az utóbbit nem. Az sem világos, hogy a „történelmi ajánlatként" említett 150 milliós felajánlás mit takar: ez ugyanis a „különböző – nem a Mazsihiszhez tartozó – zsidó csoportoknak" szól. Guba Gergely, a Szim Salom elnöke elmondta: rákérdezett ennek részleteire a Mazsihisz vezetőivel folytatott tárgyaláson, de nem kapott választ.

Nem tudni, van-e az ajánlat mögött átgondolt stratégia. Olyan gyanú is megfogalmazódott, hogy a „történelmi ajánlat" valójában inkább az eddigi támogatások átcímkézése lenne.

Köves Slomó a Mazsihisszel folytatott tárgyalások második fordulóján, október 18-án kifejtette az újraelosztás elveit, jelezve, hogy a felajánlott adományt nem fogadja el. Hasonló elvi állásponton van Guba Gergely, a Szim Salom elnöke is.

A Mazsihisz legerősebb aduja e kérdésben az, hogy az örökjáradék-megállapodás közte és az állam között köttetett, s megváltoztatása a felek kölcsönös akaratával lehetséges. A Mazsihisz erről nem hajlandó tárgyalni, nem hajlandó tehát birtokon belülre engedni másokat. Nyitott kérdés, hogy amennyiben az állam erősebb nyomást gyakorol, mi lesz a másik fél válasza.

A Mazsihisz nehezebben kikezdhető jogi érvelésével szemben az ellenérdekelt felek inkább történelmi, politikai, erkölcsi érveket hoznak föl. Köves Slomó arra emlékeztet, hogy az örökjáradék nem annyira kárpótlás, hanem a zsidóság újjáéledését szolgáló támogatás, amiből mindenki jogosult részesedni, aki ezt a célt szolgálja.

Guba Gergely, a Szim Salom Progresszív Zsidó Hitközség elnöke szerint az elorzott javak létrehozásához, működtetéséhez minden ma élő zsidó felmenője hozzájárult, így a kárpótlásra is minden szervezet egyformán jogosult.

Sessler György, a MUSZOE elnöke a kerekasztaltárgyalásokon úgy becsülte, hogy az 1948 után államosított és számításba vett 154 ingatlan mintegy kétharmada szociális intézmény volt, negyede oktatási intézmény, és csak 15 százaléka szolgálta közvetlenül a hitéletet. (Miközben túlnyomórészt a hitközségek üzemeltették őket.)

A Magyar Zsidó Kulturális Egyesület elnöke, Kirschner Péter azt közölte, hogy a háború előtt kulturális tevékenységet folytató OMIKE utódjának tekintik magukat.

Mennyit, és milyen alapon?

Ezeket az – amúgy is nehezen összevethető – szempontokat kellene a gyakorlat nyelvére lefordítani. Mely szervezetek jogosultak részesedni az örökjáradékból, milyen alapon, és milyen arányban?

Az egyik lehetőség az elvégzendő feladatokat felmérni és forintosítani. Hány iskolát, zsinagógát, kórházat stb. működtet az adott szervezet, és mindez mennyibe kerül? Ám a Mazsihisz vezetése mindent inkább vállal, mint hogy legendásan átláthatatlan gazdálkodásába betekintést engedjen. Hivatkozási alapja az, hogy a törvény szerint az egyházak csak híveiknek tartoznak gazdasági elszámolással.

Más kérdés, hogy a Mazsihisz a híveinek sem számol el átlátható módon. Amikor tíz éve javaslat hangzott el a gazdálkodás belső átvilágítására, egy antiszemitizmust emlegető szónoklat után a közgyűlés a javaslatot leszavazta. Itt kell megjegyeznünk azt is, hogy a Mazsihisz költségvetése 1.5 milliárdnál jóval több, hiszen – más egyházakhoz hasonlóan – számos jogcímen kap állami támogatást. Hitélet, műemléki épületek felújítása és karbantartása, óvoda, iskola, kórház, sze-

retetotthon, temetők – mindezek után állami juttatások járnak. Olti Ferenc már 2003-ban hárommilliárdra becsülte a Mazsihisz éves költségvetését.

Az újraosztásra gyakorlati megoldást eddig csak az EMIH ajánlott a legutóbbi tárgyaláson: a jogosultság és az elosztási arány alapja az adófizetők által fölajánlott egy százalék lenne. Az EMIH javaslata szerint ezt ötféle szorzóval növelnék, attól függően, hogy az adott felekezet milyen területen fejt ki tevékenységet. A kultúra, a hitélet, az oktatás, a könyvkiadás és a szociális munka megléte mind egyszeres szorzót jelentene. Az elosztásba beszámítanák a közösség által működtetett zsinagógák, illetve az ott dolgozó rabbik számát. E számok arányában osztanák föl az örökjáradék 1,5 milliárdját. Az arányokat három évenként felülvizsgálnák.

Más mérhető adat ezeken kívül nincs. Ugyanakkor az egy százalék szerinti felosztás gyengéi is jól láthatóak. A Cionista Szövetség jórészt ifjúsági szervezetekből áll, tagjaik még nem adózók. Hasonló a helyzet a holokauszt túlélőinek szervezeteivel: ők már nem adóznak. Számos más kifogás is felmerül, ám akik ezeket hangoztatják, még nem tudtak a gyakorlat nyelvére lefordítható alternatívát nyújtani.

Az ideális helyzet az lenne, ha a zsidó szervezetek állami felvigyázók nélkül ülnének a kerekasztal köré, és sokféle szempontot mérlegelve tárgyalnának az örökjáradék igazságosabb elosztásáról. Az összeg egy részét például a Magyarországi Zsidó Örökség Közalapítvány hatáskörében oszthatnák szét, amelynek van már erre kialakult gyakorlata és apparátusa. Ehhez azonban közös döntés szükséges, és az eddigi tárgyalások nem a bizalom erősödéséről szóltak. A zsidó politikai pluralizmusnak még nincs sok hagyománya Magyarországon.

A valós helyzet az, hogy a Mazsihisszel jelenleg egy szervezet van azonos súlycsoportban: az EMIH, amely ezeket a változtatásokat kiharcolta. Mellette – ha az egy százalékon alapuló felosztás elve lép érvénybe – kedvező helyzetbe kerülhet még a két reformzsidó közösség, feltéve, hogy valami módon gyorsan visszaszerzik egyházi státuszukat. A többi szervezet egyelőre a céljait sem fogalmazta meg.

Gadó János

Az újraosztásra gyakorlati megoldást eddig csak az EMIH ajánlott a legutóbbi tárgyaláson.

Támogasson Szombat-előfizetéssel!

Legyen szombat minden könyvtárban!

Magyarország könyvtárai közül csak néhány tud előfizetni a Szombatra. Változtassunk ezen együtt! Ajándékozzon budapesti és vidéki könyvtáraknak 2012-es Szombat-előfizetést! Előfizethet a lapban található csekken egy évre legalább 5950 Ft-ért, vagy banki átutalással a 11709002-20066703-as OTP számlaszámra. Lapunk példányonkénti ára 650 forint. Előfizetőknek egy példány 595 Ft.

Előfizetőink között kétszemélyes vacsorát sorsolunk ki a Mazsike Hanuka-báljára, a Carmel, a Fülemüle, illetve a Rosenstein vendéglőbe, valamint egész éves bérletet a Bálint Ház programjaira, illetve az edzőtermébe.

ZSIDÓ BELVISZÁLYOK MÁSUTT

Csehország

A Cseh Köztársaságban a Zsidó Közösségek Szövetsége 202 tételből álló kárpótlási listát nyújtott be az államnak, mely a közösség 1945 után államosított ingatlanait tartalmazta. Ennek egynegyedét, mely 1994-ben még állami tulajdonban volt, Václav Klaus kormánya visszaadta a zsidó közösségnek. Ezek – noha gyakran nagyon leromlott állapotban voltak – elegendőnek bizonyultak a közösség anyagi függetlenségének megalapozásához. A fennmaradó háromnegyed, mely önkormányzatok, cégek, magánemberek tulajdona volt, keményebb diónak bizonyult: végül is a visszaigényelt ingatlanok egyharmadát szerezte vissza a szövetség. A fennmaradó rész után nem fizettek semmilyen kárpótlást.

A zsidó kárpótlás folyamatát, Magyarországtól eltérően, a cseh közvélemény rokonszenve kísérte, nem utolsósorban egyes zsidó személyek ellenzéki tevékenysége miatt. 1989 után közülük többen kerültek a zsidó közösség vezető tisztségeibe. Mint Tomas Kraus, a szövetség jogi képviselője elmondta, a jóváhagyatlan túl Csehországban a vallási közösségeknek állami támogatás is jár. Ennek feltétele az állami regisztráció, amihez egyebek között bizonyos számú aláírás szükséges. A Chabad Lubavics mozgalom csehországi szárnya erre kísérletet tett, ám a cseh zsidóság csekély száma miatt ez nem sikerült. A szövetség – amely civil szervezet, így halachikus kérdésekben nem foglal állást – felkínálta a kollektív tagságot a Chabad mozgalomnak, ám egyezség nem jött létre. Így a Chabad Lubavics csehországi szárnya kárpótlási és egyházi jogcímen nem számíthat forrásokra ottani tevékenysége során. A prágai Chabad-ház, az óvoda és az általuk indított Maharal Akadémia más forrásokból tartja fenn magát. A helyzetet rontotta a prágai ortodox rabbi, Karol Sidon és a Chabad küldöttje, Barash rabbi közötti konfliktus 2004-ben, mely a patinás Altneu zsinagóga rabbiszéke miatt robbant ki, és fizikai inzultusba torkollott. Így Prágában a zsidó föderáció, illetve a Chabad mozgalom meglehetősen elkülönült életet él.

Németország

Németországban a reformzsidóság lépett föl az állami támogatásból való részesedésért, miután a zsidókat képviselő hivatalos Zentralrat (Német Zsidók Központi Tanácsa) nem akarta mozgalmukat birtokon belülre engedni.

A reformzsidóság a XIX. században német földről indult, itt vannak szellemi gyökerei, noha a mozgalom centruma ma az Egyesült Államokban van.

A német állam 2003-ban, Gerhard Schröder kancellár idején kötött megállapodást a Zentralrattal, évi hárommillió eurós támogatásról. (Mindez nem zárt ki további állami céltámogatásokat, valamint a zsidó közösségek támogatását az egyes tartományok és városok szintjén.) Az ortodoxia felé hajló Zentralratnak a reformzsidó közösségek nem voltak tagjai, elsősorban halachikus különbségek miatt, így megalakították a reformhitközségek unióját. 2004-ben mintegy háromezer reformzsidó gyakorolta vallását országszerte 15 közösségben. Gyarapodásukkal egyre intenzívebben kezdtek részesedést kérni a központi támogatásból.

Miután kérésük nem talált meghallgatásra, a nyilvánosságban egyre hangosabban adtak hangot elégedetlenségüknek, s különböző fórumokon kirekesztésre, diszkriminációra, vallásszabadságuk megsértésére panaszkodtak. Németországban ezek a szavak meglehetősen súlyosan hangzanak. A kampányba bekapcsolódott az amerikai reformzsidóság is – hazájukban ők a legnagyobb létszámú zsidó közösség. Vezetőjük, Eric Yoffie rabbi először a washingtoni német követnek panaszkodott, majd a szövetségi kormányt alkotmánybírósági beadvánnyal fenyegette. Leo Baeck, a reformzsidóság legnagyobb alakjának örökösei kilátásba helyezték: nem engedik meg a Zentralratnak, hogy nagy ősük nevét használja. (A Zentralrat évente osztja ki a Leo Baeck díjat.)

Hasonló viták zajlottak tartományi szinten is.

A kínossá váló ügyben Schröder kancellár győzködte Paul Spiegelt, a Zentralrat vezetőjét. Otto Schilly akkori belügyminiszter a berlini zsidó kultúrközpontban tartott beszédében egyenesen fölszólította a Zentralratot, hogy minden zsidó irányzatot képviseljen. A halachikus vitákkal is terhelt ügytől hangos volt a német sajtó. A konfliktus lassan jutott nyugvópontra. A Zentralrat (valószínűleg állami nyomásra) hajlandó volt befogadni azokat a reformzsidó közösségeket, melyek kérték a felvételüket. A reformrabbiképző fenntartási költségei bekerültek a szövetségi állam költségvetésébe, a Zentralraton belül létrejött egy ortodox és egy nem ortodox rabbikar, A két irányzat megőrizte önállóságát, de vannak olyan városok, ahol szervezeteik fuzionáltak. A pénzügyi támogatás elosztásáról – zárt ajtók mögött – megegyeztek.

(jég)

NEM DEMOKRATIKUS A ZSIDÓ KÖZÉLET

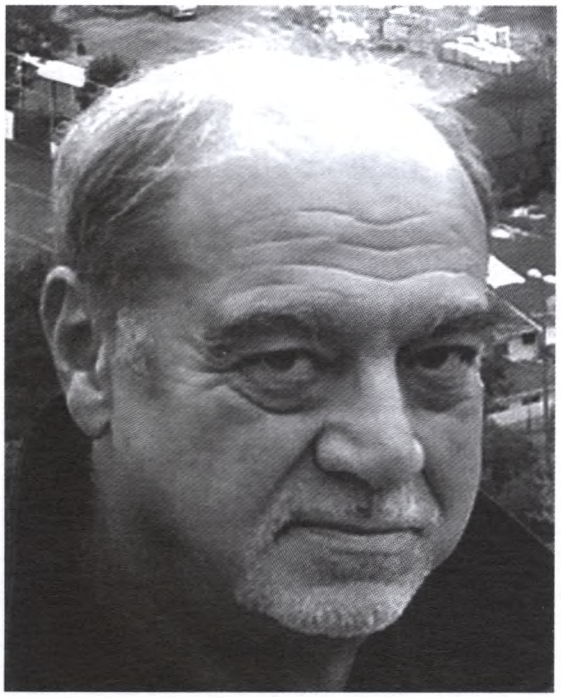

Kovács András

A Mazsihisz reformra szorul, hogy jobban képviselhesse a magyar zsidóság érdekeit, szükségleteit. A teljes zsidó intézményrendszernek át kell alakulnia, egy demokratikus felépítésű ernyőszervezetre van szükség, hogy a viszonyok minden tekintetben igazságosak legyenek.

A brit *Institute for Jewish Policy Research* sorozatában jelent meg, illetve került fel az internetre magyarul és angolul Kovács András szociológus és Forrás-Biró Aletta pszichológus fontos munkája, mely a rendszerváltás utáni zsidó állapotokat veszi számba, új módon. (Az ezzel egy időben megjelent lengyel áttekintés szintén olvasható az interneten.) A magyar zsidó közélet fontos szereplői, szám szerint tizennégyen, interjút adtak a szerzőknek, illetve egy fókuszcsoportban is kifejtették véleményüket.

A más országokat is érintő sorozat magyarországi része szinte enciklopédikus részletességgel és alapossággal ismerteti az utóbbi húsz év tényeit és tendenciáit.

A kötet tulajdonképpen kétrétegű, nem csak tartalmi, hanem stiláris, emocionális értelemben is: a szikár tényeket közlő, a problémákat neutrális nyelven előadó alapszövegre épülnek rá a megszólalók véleményei. A kötet egészének feszességét éppen a szikár mondatokat követő szubjektív vélemények, állásfoglalások biztosítják, sőt fokozzák.

A magyarországi rabbiság túlnyomó többsége jelen pillanatban nem neológ rabbi lelkileg – fizetésileg azért igen.

A vallási intézmények és a hitélet

fejezetben például a szerzők leírják a mai magyar zsidó vallási infrastruktúrát (hány neológ, ortodox, illetve Chabad-zsinagóga működik Magyarországon), illetve leszögezik azt, hogy a neológ templomjárók egy részét egy liberálisabb vallásgyakorlat vonzotta

Forrás-Biró Aletta

volna, de ennek az alternatívának a létrehozását a Mazsihisz nem vállalta fel. Ekkor részlet következik az egyik interjúalany megnyilatkozásából: *„Tehát a magyarországi rabbiság túlnyomó többsége jelen pillanatban nem neológ rabbi lelkileg – fizetésileg azért igen –, lelkileg olyan zsidó emberek, akik a neológiánál dolgoznak rabbiként, mert nem fogadják el őket az ortodoxok igazi vallásos és ortodox zsidó rabbinak. Emiatt állandó lelkiismeret-furdalásuk folytán a neológia hagyományait megpróbálják kicsit visszakormányozni az ortodox hagyományok felé, ami a huszadik századi nagy neológ rabbik törekvésével éppen ellentétes. A közösség pedig a lábával szavaz..."* (17.)

A szervezeteknek valódi vallási pluralizmust kell kialakítaniuk, és a nem halachikus zsidók státuszával is kezdeni kellene valamit.

A vallási irányzatok normatív, értéksemleges leírását követi a Chabad képviselőjének álláspontja a neológiáról: *„A jelenlegi rendszer a szocializmusból fönnmaradt gondolkodásmódot tükrözi..."*, illetve egy kritikus vélemény a Chabadról: *„Óriási veszélynek tartom a Chabad megjelenését, mert egy totalitárius hatalomra törekvő, minden demokráciát, minden más hangra való nyitottságot nélkülöző szervezet..."*

A Chabad képviselőjétől nem idegenek a radikális javaslatok: *„Én meg merészelem... kockáztatni, hogy lehet, hogy szerencsésebb lenne, ha nem volna egyáltalán... állami pénz. Azok az élősködők, akik... kihasználják a helyzetet, eltűnnének, viszont előjönnének azok a kezdeményezések, amelyeknek valódi értékük van..."*

Az adományozás kultúrája

Nagyon jellemző az, ahogyan a magyar zsidó élet fontos jellemzőjéről, az alacsony adományozási hajlandóságról szólnak a nyilatkozók. Itt – korábbi saját kutatásra alapozva – a kötet szerzői is erőteljesebben fogalmaznak: az egyébként meglévő hajlandóságot is erősen rontja a zsidó szervezetekről való tájékozatlanság, illetve a potenciális adományozók nem látják át pontosan, milyen célokra is adományoznának. Az egyik megszólaló így fogalmaz: *„...a kérés kultúrája nincs meg. Itt is egy kapcsolatról beszélünk, illetve, hogy ezt a kapcsolatot hogy lehet fönntartani. Ennek vannak feltételei, megbízhatóság, átláthatóság, hitelesség. Idetartozik, hogy mennyire átlátható a szervezeti struktúra, a vezetőség, kontroll, hogy nyilvánosak-e a döntéshozatali folyamatok, költségvetések, prioritások. Ezek az alapfeltételek nincsenek meg...."* (41.)

A szerzők itt kilépnek eddigi neutrális alapállásukból, és nyíltan megfogalmazzák: *„Korábbi kutatásaink egyik meglepő eredménye az volt, hogy az országban működő zsidó intézmények nagy részét az adakozástól egyébként nem elzárkózók zöme sem ismeri. Hiányzik a nyilvános kommunikáció a zsidó társadalomban a zsidó intézményekről, azok vállalt feladatairól, a zsidó jótékonyság lehetséges irányairól és módjairól. Az adománygyűjtő tevékenység professzionalizálása valószínűleg jelentősen növelné az adományozókészséget, de erre a zsidó civil szervezeteknek nincsenek meg az anyagi és szellemi forrásaik."* (42.)

Új típusú érdekképviselet igénye

Az összegzés – az interjúalanyok véleményeire támaszkodva – kiválóan summázza a mai magyar szervezeti zsidóság változásért kiáltó alapproblémáit. A Mazsihisz reformra szorul, hogy jobban képviselhesse a magyar zsidóság érdekeit, szükségleteit. A teljes zsidó intézményrendszernek át kell alakulnia, egy demokratikus felépítésű ernyőszervezetre van szükség, hogy a viszonyok minden tekintetben igazságosak legyenek. A szervezeteknek valódi vallási pluralizmust kell kialakítaniuk, és a nem halachikus zsidók státuszával is kezdeni kellene valamit. Megfelelő koordináció szükségeltetik a zsidó szervezetek között, elkerülve az intézmények kiüresedését, illetve multiplikálódását, amely – ezzel bőven foglalkoznak a szerzők – jellemző a magyar szervezeti zsidóságra.

Ha mindezek a változások végbemennének, életünk unalmasan átlátható, szervezetten racionális lenne. Ma azonban még bőven vannak feszültségeink, izgalmaink, sértődéseink, e sajátos magyarországi zsidó világ – mely kívülről erősen szubkultúrának tűnik – anakronisztikus beidegződései és szokásai máig velünk vannak, mindenki hordozza ezeket.

A világos elvárások, a nagyobb demokráciára, átláthatóságra, igazságosságra való törekvés igénye ott munkál a sorokban, szinte felszólítja az olvasót és a közélet aktív szereplőit: ne hagyják a dolgokat úgy, ahogyan vannak. Változtassanak, amin csak tudnak.

(Kovács András – Forrás-Biró Aletta: *Zsidó élet Magyarországon. Eredmények, kihívások és célok a kommunista rendszer bukása óta. JPR Kutatási beszámoló.* Institute for Jewish Policy Research, 2011)

BESZÉLGETÉS ILAN MORRAL, IZRAEL ÁLLAM ÚJ BUDAPESTI NAGYKÖVETÉVEL

„A GYŰLÖLETEN FELÜL KELL EMELKEDNÜNK"

Ilan Mor (1955) 28 éve áll diplomáciai szolgálatban. Dolgozott Afrikában, Los Angelesben, országa New York-i ENSZ-misszióján, Pekingben és két ízben Németországban. Országa berlini nagykövetségének második embere volt, mielőtt Budapestre érkezett.

– Hogyan látják az arab forradalmakat Izraelben?

– Ahogy mondják: a Közel-Keleten csak azt lehet előre látni, hogy semmit sem lehet előre látni. Az átalakulás kellős közepén vagyunk, nem tudjuk még, milyen irányba fejlődnek az események. Ilyen körülmények között csak egyet tehetünk: csendben várunk, és reméljük, hogy nem lesz rosszabb. Persze elmondjuk – a médiában és diplomáciai úton is –, hogy a békeszerződést Egyiptommal mindenképpen fenn kell tartani. De ez csak jámbor óhaj. És mit mondhatnánk Szíriáról, ahol az embereket nap mint nap az utcán mészárolják, miközben Oroszország és Kína megvétózza az ENSZ-szankciókat? Ebben a kérdésben Izrael szava nem sokat számít.

– A líbiai vagy a szíriai rezsim agresszíven Amerika- és Izrael-ellenes volt. A fordulat után itt nem várható pozitív változás?

– Az egyik amerikai elnök mondta egyszer valakire: Rossz, de legalább ismerjük. Nos, Asszad elnököt ismerjük, és tudjuk, kivel van dolgunk. Azonban ha az Iszlám Testvériség lép a helyére, akinek szövetségesei vannak Egyiptomban és Jordániában, az nem biztos, hogy jobb lesz. Dögvész vagy kolera – ahogy héberül mondják: a Közel-Keleten mindig két rossz között lehet választani. Természetesen szeretnénk, ha nem is Izrael-barát, de legalább Nyugat-barát rendszerek kerülnének hatalomra. Akkor lenne közös alap a tárgyalásokhoz: nyitottság, demokrácia, sajtószabadság.

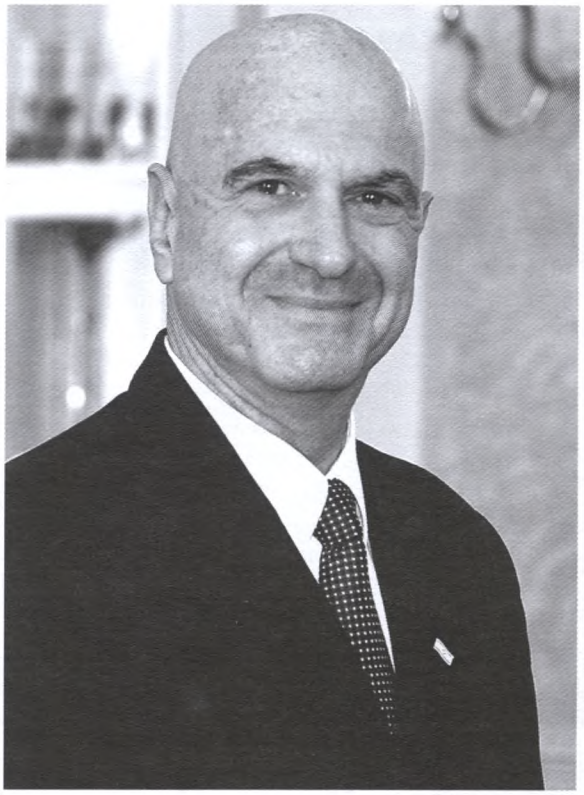

Természetesen szeretnénk, ha nem is Izrael-barát, de legalább Nyugat-barát rendszerek kerülnének hatalomra. Akkor lenne közös alap a tárgyalásokhoz: nyitottság, demokrácia, sajtószabadság.

– Ez nem feltétlenül így van, ha Törökországra gondolunk. Mióta ott megerősödött a demokrácia, az ország iszlamizálódik, és a kormány Izrael ellen fordult.

– Nem hiszem, hogy ez a demokrácia miatt van így, sokkal inkább a politikusok stratégiai döntése miatt. Izrael csak része a globális török stratégiának, amelynek célja, hogy aktívabb szerepet játsszanak a Közel-Keleten.

– Persze, de az Izrael-ellenes hangulatot Törökországban az utca diktálja.

– Ez Egyiptomban így van, de Törökországban nem. Ott éppen Erdogan uralja az utcát és élvezi a többség támogatását. A gazdaság virágzik, az emberek új Atatürköt látnak benne, aki a személyes jólétet és az ország felemelkedését is elhozza.

– Mi történhet, ha Törökország beváltja fenyegetését, és hadihajókkal megerősített segélyflottát küld Gázába?

– Mit mondhatnék erre? Nem tudhatom, meddig hajlandók elmenni, tesznek-e valóban drasztikus lépéseket. Egyelőre figyelünk és igyekszünk nem provokálni őket. Egyszer már éltünk önvédelmi jogunkkal, amit a Palmer-jelentés egyértelműen megállapított. Remélem, nem kényszerülünk még egyszer ugyanerre.

– A két ország politikai viszonya megromlott, de a gazdasági kapcsolatok fennmaradtak.

– Valóban, de a kettőt nem lehet elválasztani. Ha a miniszterelnök démonizálja Izraelt, azt az üzletemberek is hallják és meglesz a hatása. Hogy mekkora, azt nem tudjuk.

– Egy közelmúltban megjelent interjúban a budapesti palesztin nagykövet úgy fogalmazott, hogy a Nyugati Parton élő telepesek, akik hajlandók fölvenni a palesztin állampolgárságot, maradhatnak a lakhelyükön. Meglepő módon ez az álláspont megengedőbb, mint a palesztin elnöké.

– Azt hiszem, negyvenöt év konfliktus után a palesztinok megértették, hogy a területeken immár új helyzet van. Tetszik vagy nem, 300 ezer telepes él ott. Mihez kezdünk velük, ha egyszer megegyezünk a palesztinokkal? Egy részük helyben marad majd, mert ahol nagyobb tömegben élnek, az a terület mindenképp Izrael része lesz. Ez olyan adottság, amit a palesztinok elfogadnak.

– Ilyen nyilatkozatot még nem tettek.

– Nos, igen is meg nem is. Mert ha kölcsönösen elismert határokról beszélünk, ebbe a területcsere beletartozik. A területcsere pedig erről szól. A távolabbi, elszigetelt településeken élőknek viszont vissza kell térniük Izraelbe, vagy – ha maradni akarnak – el kell ismerniük a palesztin fennhatóságot.

– Sokan viszont egyiket sem akarják.

– Ez nagy kihívás lesz az izraeli demokrácia és az izraeli társadalom számára. Ha egyszer sor kerül a telepek kiürítésére, a többség békésen elvonul majd, de valóban van egy szélsőséges, kemény mag, amely ennek ellenszegül.

– A számuk tízezres nagyságrendű lehet.

– Nem, ennél kevesebb. De mindez hipotetikus, hisz még el sem kezdtünk tárgyalni. Nincs partnerünk, a palesztinok állandóan újabb előfeltételeket támasztanak. Mi azt mondjuk: a problémát ismerjük, a megoldást is ismerjük, nem olyan nehéz megállapodni – ha ezt ők is akarják.

De amíg nem oldjuk meg a konfliktust, addig is kezelni kell valahogy. Ennek kulcsa pedig a biztonsági helyzet.

– A helyzet furcsa: a gazdasági kapcsolatok Izrael és a Nyugati Part között jók, személyes kapcsolatok viszont nincsenek.

– Ciszjordániában a gazdaság virágzik, a növekedés évi nyolc százalék. Több tízezer palesztin naponta átjár dolgozni Izraelbe. De más kapcsolatuk nincs az izraeliekkel. Nem bízunk egymásban, nem szeretjük, sőt bizony gyűlöljük egymást. Ám ezen az érzelmi alapú gyanakváson és gyűlöleten felül kell emelkednünk. Hogyan? Úgy, hogy a vezetőink szóba állnak egymással. Sajnos Mahmud Abbasz beszéde az ENSZben egyáltalán nem a bizalom erősítéséről szólt. Nagyon negatív üzenet volt. És mivel Izrael demokrácia, az emberek megmondják a kormánynak: ilyen alapon ne tárgyaljatok. És ha mégis megegyeztek, azt nem fogjuk elfogadni.

– Eszerint sok izraeli elvesztette hitét a békében.

– Tudjuk, hogy a megszállásnak be kell fejeződnie, hogy a palesztinoknak joguk van az önrendelkezéshez. De amíg nem oldjuk meg a konfliktust, addig is kezelni kell valahogy. Ennek kulcsa pedig a biztonsági helyzet. A 2006-os libanoni hadművelet, illetve a 2008-as gázai (Öntött ólom) hadművelet óta a biztonsági helyzet jó – soha ilyen jó nem volt még Izraelben. Az izraeli katonai jelenlét a palesztin városokban alig látható. Ott vagyunk, de a palesztin biztonságiak (akiket az amerikaiak képeztek ki) egyre több feladatot vesznek át. És véd bennünket a terror ellen emelt kerítés, az amerikai mondás szellemében: „Jó kerítés, jó szomszédok." És ha nem tudunk békében élni egymással, akkor egyezzünk meg, hogy ez lesz a határ és éljünk egymás mellett. Noha nem erre vágyunk, mert mi, a Tikun Olam szellemében szívesen adnánk sok mindent a világnak.

– A nemrégiben lezajlott izraeli tömegtüntetéseken százezrek követeltek társadalmi igazságosságot. Az izraeli gazdaság száguld, de – jóléti társadalmakban furcsa módon – ebből csak egy szűk rétegnek van haszna.

– A 90-es évekig Izrael gondoskodó állam volt. Most úgy tűnik, erősen a liberális kapitalizmus felé mozdultunk el. Sajnos így a gazdagok gazdagabbak, a szegények szegényebbek lettek. S a kettő között ott a középosztály, amelynek a megélhetéshez elegendő pénze van, de felhalmozni nem tud. A lakásárak az égbe szöktek, nem tudnak lakást venni, holott Izraelben ez jelenti a biztonságot. Így nem érik el a nyugati középosztály életnívóját. Ők tüntettek a társadalmi igazságosságért. Jelenleg a monopóliumok gondjával küzdünk: húsz család ellenőrzi az izraeli piac nagy részét, komoly hatalmuk van, gátolják a piaci nyitást. A kormány ezt nem nézheti tétlenül: a monopóliumok politikai hatalmának véget kell vetnie, és elő kell mozdítania középosztály felemelkedését, hogy az lehessen a társadalom tartóoszlopa.

Gadó János

INTERJÚ AHMED ABDELRAZEK BUDAPESTI PALESZTIN NAGYKÖVETTEL

„MAJD KÉT ÁLLAM TÁRGYAL"

Ahmed Abdelrazek budapesti palesztin nagykövettel arról beszélgettünk, hogyan képzeli el a palesztin államot a megalakulása után.

Fotó: Heti Válasz

Mi nem vagyunk nyugatiak, az iszlám a vallásunk és a kultúránk része. Mi azok vagyunk, amik.

– Nagykövet úr, miért éppen most állt elő a Palesztin Nemzeti Hatóság elnöke, Mahmud Abbasz az állam ENSZ-beli elismertetésével? Ezt a kérdést számosan – még az önök táborában lévők is – felteszik.

– A kilencvenes évek óta folytatunk tárgyalásokat Izraellel, de ezek a kétoldalú megbeszélések mostanra kudarcba fulladtak, és Netanjahu kormánya – miközben békéről és közvetlen tárgyalásokról beszél – zsidó településeket épít, illetve bővít. Kétoldalú tárgyalásokra szólít fel, ám egyoldalú lépéseket tesz. Ez így nem mehetett tovább, a Palesztin Nemzeti Hatóságnak tennie kellett valamit. Azonkívül a Ciszjordániában élő zsidó telepesek száma megsokszorozódott, ma több százezren vannak. Ha ez a demográfiai tendencia így folytatódik, milliós telepestömeg keletkezik, és katasztrófa fog bekövetkezni. Ennek elébe kell vágni azzal, hogy az ENSZ megítéli számunkra a teljes jogú állami státuszt, és ennek birtokában ülünk le tárgyalni Izraellel.

– Önök sokszor beszélnek arról, hogy a települések a legnagyobb kerékkötői a békének. Ilyen szempontból nem lehet-e azt mondani, hogy egész Palesztina területe „település" – mint ahogyan azt izraeli jobboldalon feltételezik, a palesztin intenciókat dekódolva? Önök

különbséget tesznek-e Haifa és Ciszjordána zsidó közösségeinek státusza között?

– A Fatah, illetve a Palesztin Nemzeti hatóság elismeri Izrael államot, de az 1967-es határokon belül. Ilyen szempontból tehát nem felel meg a valóságnak ez a felvetés.

– Sari Nusseibeh, híres palesztin értelmiségi és egyetemi ember fejtette ki, miért tartja abszurdnak az izraeli követelést, hogy a palesztinok ismerjék el Izraelt zsidó államként. Ön szerint is abszurd ez a követelés?

– Izrael demokratikus államnak tartja magát, tehát nincs szüksége arra, hogy zsidó államként is számon tartsák – legalábbis a nyilvánosságban. A magyar Alkotmány preambuluma keresztény hagyományú országnak írja le Magyarországot, de Magyarország a nemzetközi porondon nem eszerint, ennek alapján lép fel. Mindenkinek joga van a saját önmeghatározására a belső színtéren, de ez inkább ürügy arra, hogy ne kelljen megállapodni a palesztinokkal.

– Ön hogyan képzeli el a palesztin államot a megalakulása után? Mennyiben lesz gazdaságilag és politikailag életképes egy olyan környezetben, amelyben elhelyezkedik? Mennyiben lesz iszlám, és mennyiben nyugati?

– Mi nem vagyunk nyugatiak, az iszlám a vallásunk és a kultúránk része. Mi azok vagyunk, amik. Természetesen a palesztin táborban többféle elképzelés is él vallásról vagy az állam jövőjéről.

– Hogyan tudnak majd együttműködni a Hamasszal? A Hamasz üldözte az önök embereit Gázában.

– Meg fogjuk oldani. Amúgy a Hamasz betartja az Izraellel kötött megállapodásait.

– Mi a véleménye az arab tavaszról?

– Ez az emberi méltóságról és büszkeségről szól, ilyen szempontból alapvető fontosságúnak tartjuk.

– Szíriában is? Ott a rezsim a saját polgárai ellen fordult...

– Igen ott is, de az arab tömegek Izrael-ellenes érzelmeinek fő oka az izraeli megszállásban rejlik. Ha ez megszünik, a gyűlölet is csökkenni fog.

– Ismerik-e egymást az új budapesti izraeli nagykövettel, Ilan Morral?

– Nem ismerjük, bár az elődjével, Aliza Bin-Nounnal számos fogadáson, rendezvényen találkoztunk, beszélgettünk is.

– Hogyan következik egymásból az önök államiságának ENSZ általi elismerése és az Izraellel való tárgyalás?

– Az izraeliek azt mondják, hogy amennyiben az ENSZ valamiféle állami státuszt szavaz meg Palesztinának, befejezik a velünk való tárgyalásokat. De ez nonszensz, mert az a fontos, ami a helyszínen történik. Tárgyalnunk kell Izraellel, tudatában vagyunk ennek. A mostani kérésünk nem más, mint hogy hozzunk létre egy jogi keretet azért, hogy a valódi kétoldalú tárgyalások megkezdődhessenek, S ekkor majd két állam tárgyal egymással, melyből az egyik megszállás alatt tartja a másikat. Akkor a dolog nem úgy fog kinézni – mint ahogyan most áll –, hogy az izraeliek „vitatott területekről" beszélnek. Jogi szempontból ez a helyzet. Aztán az izraeliek azt is mondják, hogy a palesztinok azért fordulnak az ENSZ-hez, hogy delegitimizálják Izraelt. Éppen az ellenkezője az igaz, mert mi pontosan azt kérjük az ENSZ-től, hogy ismerje el az 1967-es határokat, s ezzel egyúttal Izrael valódi határait is elismerjük, amely amúgy a történelmi Palesztina több mint hetven százaléka. Az izraeliek azt is mondják, hogy az elismert államiságot a palesztinok arra fogják használni, hogy a Nemzetközi Bírósághoz forduljanak, és ott támadják Izraelt. Erre csak azt tudom felelni, hogy ha Izrael bűntényt követ el, a bíróság elé kell járulnia, de ha nem, akkor nem kell. Mint akárki más, aki tiszteli a törvényt.

Azt kérjük az ENSZ-től, hogy ismerje el az 1967-es határokat, s ezzel egyúttal Izrael valódi határait is elismerjük.

– A kuruc.info szélsőjobboldali portál támadta önt, amiért interjút adott lapunknak, és kritizálta a Jobbikot, sőt el is határolta magát tőle. A Jobbik volt az a párt, amely különféle szervezeteivel részt vett a legutóbbi tüntetésen, mely éppen a magyar kormányt és Országgyűlést szólította fel arra, hogy támogassa a palesztin követeléseket. Ön nem volt jelen ezen a tüntetésen, de a követség munkatársai közül többen igen. Mi a véleménye arról, hogy önök szerveznek egy tüntetést, amelynek céljai legitimek, ugyanakkor a szélsőjobboldal több zsidóellenes tagja részt vesz ezen? Ők nem az izraeli politikát nem szeretik, hanem a zsidókat általában, és a palesztin ügyet a saját céljaikra használják. Mit gondol ön erről?

– Ezt a tüntetést magyarok szervezték. Amikor fiatal voltam, magam is sok tüntetésen vettem részt. Senkitől sem kérdezzük meg, aki eljön egy ilyen demonstrációra, hogy mi a vallása vagy mi a politikai véleménye. Bárki részt vehet egy ilyen tüntetésen, mert ez nyitott. Senkinek nem mondjuk meg azt, hogy részt vehet vagy nem vehet részt a tüntetésen, egy demokratikus országban ugyanis nem lehet ezt megtenni. De az már nem igaz, hogy a mi felfogásunk azonos lenne az övékével. Engem valóban kritizáltak egynémely újságban, de egy demokratikus országban ezt meg lehet tenni.

– De számos nagykövetségi ember részt vett ezen.

– Ők magánemberként vettek részt a tüntetésen. Mi nem Izrael ellen vagyunk, csak Izrael politikája ellen, mégpedig az ellen, hogy folytassa a megszállást és a zsidó települések bővítését, kiterjesztését. Amikor a palesztin ügy melletti szolidaritásra szólítunk fel, nem Izrael ellen lépünk fel. A Rabin-időszakban a jó úton haladtunk – együtt Izraellel, az izraeliekkel. Azok nem olyan idők voltak, mint a mostaniak.

Novák Attila

„MAGYARORSZÁG VÁLLALJON SZOLIDARITÁST IZRAELLEL!"

Három zsidó szervezet: az EMIH, a Mazsike és a Cionista Szövetség levélben kérte a magyar Országgyűlés képviselőit, a Magyar Köztársaság miniszterelnökét és miniszterei, valamint az államfőt, hogy vállaljanak szolidaritást Izrael államával, és az ENSZ-közgyűlésben Magyarország utasítsa el a tárgyalásos megegyezés nélküli palesztin állam megalakítását célzó egyoldalú javaslatot.
Mint fogalmaznak: „Izrael és mi magunk is támogatjuk a két állami megoldást, de ennek békeszerződés keretében kell létrejönnie."

A személyre szóló megszólítás után a felhívás így folytatódik:

Három reprezentatív magyarországi zsidó szervezet nevében fordulunk Önhöz, de az általunk leírtakkal, tájékozódásunk szerint, a magyarországi zsidóság igen nagy többsége egyetért.

Ezekben a hetekben zajlik az ENSZ-közgyűlés fórumán a palesztin állam egyoldalú kikiáltásáról szóló vita. Izrael abból a megfontolásból ellenzi az ilyen módon való államalapítást, mert ha az, az előterjesztők szándéka szerint, és az oslói szerződés ellenére, mindenféle biztonsági garancia nélkül valósulna meg, akkor rövid időn belül súlyos háborús helyzet alakulna ki. Ezt mi, magyar zsidók mindenképpen el szeretnénk kerülni, és minden erőnkkel azon vagyunk, hogy testvéreink ne válhassanak egy újabb genocídium áldozataivá. Magyarországnak is érdeke, hogy a tudomány, a technika és a művészetek terén hatalmas eredményeket felmutató országgal a jövőben is a mindkét fél számára előnyös együttműködés folytatódjon. De van egy erkölcsi kötelezettsége is Magyarországnak Izraellel szemben. 1948-ban Izrael a holokauszt romjain jött létre, hatmillió égő áldozat kellett hozzá, hogy a nemzetek közössége kétezer év után ismét elismerje a zsidó nép saját államához való jogát. A hatmillió közül minden tizedik magyar állampolgár volt, akiknek a megmentéséért az akkori hivatalos Magyarország semmit nem tett. Elismerésünk azoknak a keveseknek, akik mentettek. Most itt az idő és a lehetőség is, hogy a mai Magyarország szolidaritást vállaljon a fennmaradásáért küzdő baráti Izrael államával és az ENSZ-közgyűlésben NEM-mel szavazzon a tárgyalásos megegyezés nélküli Palesztin állam megalakítására. Izrael és mi magunk is támogatjuk a két állam megoldást, de ennek békeszerződés keretében kell létrejönnie. Amennyiben Önnek nem volt módja behatóbban megismerkedni az izraeli állásponttal, kérjük, nézze meg Benjamin Netanjahu miniszterelnök beszédének mellékelt, magyarra szinkronizált felvételét.

De van egy erkölcsi kötelezettsége is Magyarországnak Izraellel szemben – 1948-ban Izrael a holokauszt romjain jött létre.

A levél a következőképpen fejeződik be:

Azt kérjük Öntől, hogy lehetőségei szerint hasson oda, hogy Magyarország a most tárgyalt előterjesztésre NEM-mel szavazzon. Amennyiben szükségesnek tartja, készséggel állunk rendelkezésre személyes konzultációra is.

Kiváló tisztelettel
az Egységes Magyarországi Izraelita Hitközség (EMIH),
a Magyar Zsidó Kulturális Egyesület (Mazsike),
a Magyarországi Cionista Szövetség (MCSZ)
nevében
dr. Olti Ferenc koordinátor
f.olti@t-online.hu

Budapest, 2011. október 10.

TRENDÜLETLENÜL

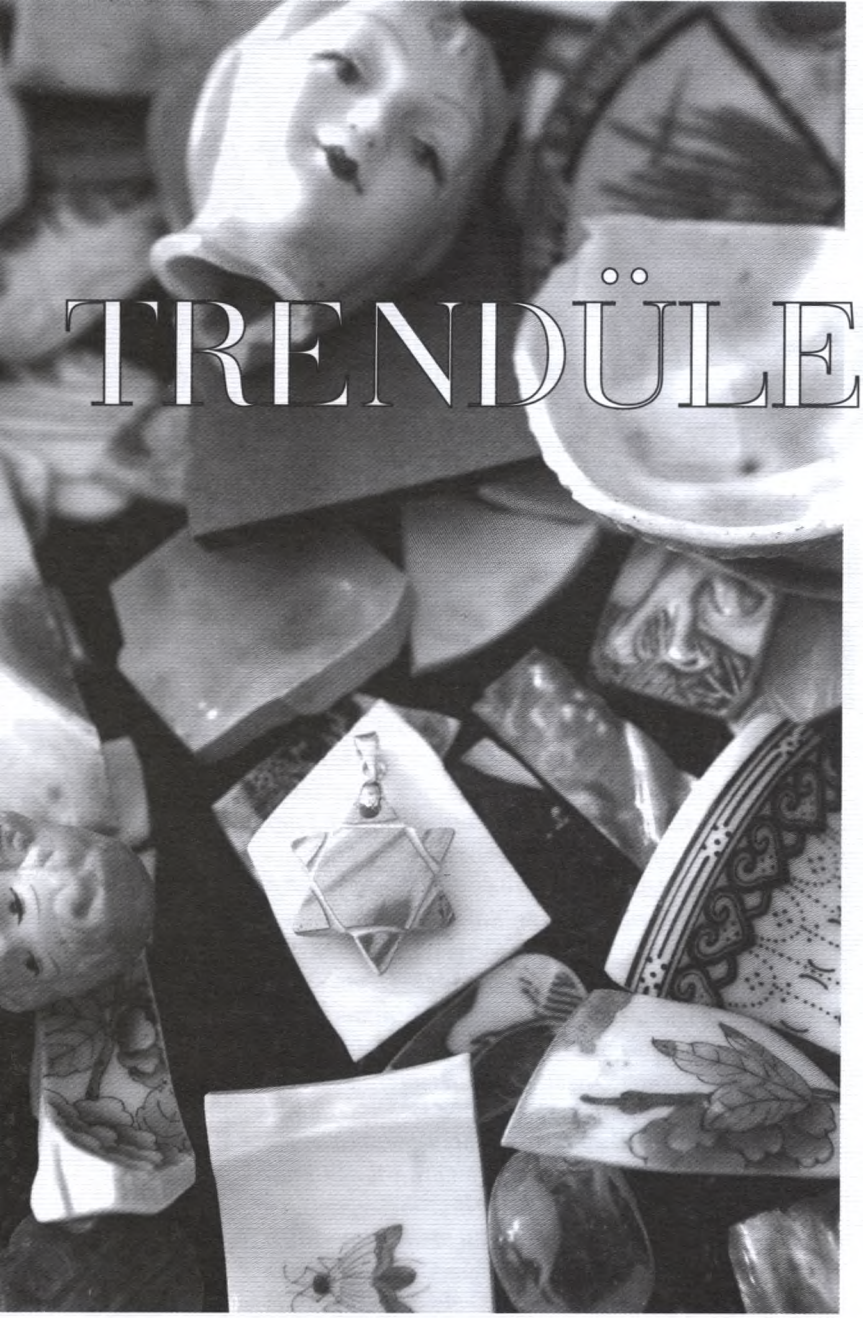

Újragondolt judaika: Szász Károly
Fotók: Káldori Dániel

Az október eleji Design Hét minket is inspirált. Nyakunkba vettük a várost, és körbenéztünk. Kreatív, különleges tervezőket, boltokat és ötleteket találtunk a VII. kerülettől egészen Budáig. Az itt bemutatott fiatal tervezők, vállalkozók valami olyat tesznek Budapesten, amit eddig még senki. Szerintük trendi attól is lehetsz, amit létrehozol, kitalálsz.
A gyökereidet, tradícióidat pedig újraértelmezheted és megoszthatod másokkal is.

Női bűntanya a Király utcában

Krúdy Gyula a Király utcát úgy említi írásaiban, mint „az éj hajú, sötét szemű zsidó nők" lakhelyét. Krúdy orrára fricska a szőke, kék szemű Goldberg Emília, aki hangulatos boltocskájával a Király utcába költözött. *Emily Kincsesboltjá*nak tulajdonosa, mint minden valamirevaló „bolygó zsidó", élt Párizsban, Münchenben, és New Yorkban is megfordult. Világot látott, aztán hazajött Budapestre, vállalkozásra adta fejét. A kis bolt mára nagy népszerűségnek örvend, sokan csak „női bűntanyaként" emlegetik, de ne gondoljunk semmi rosszra, egész egyszerűen nehéz ellenállni a bűbájos és változatos árukészletnek.

Emília a Király utcába varázsolt egy csöppnyi Párizst. Boltját számtalan divatfotós választotta helyszínként, és szívesen írnak róla a különböző női portálokon. Hogy miért? Mert egyedülálló Budapesten. Minden szegletében valami mással hívogat. Antik tárgyak, francia ruhák, századelős orvosi táska, különböző lakberendezési kellékek és díszletek várják az érdeklődőket. Goldberg Emily a magyar ékszertervezőket is menedzseli. Üzletében előkelő helyet foglalnak el a fiatal művészek kollekciói. Célja, hogy minél szélesebb körben kedveltté váljanak ezek az egyedi tervezésű, kézzel készült bizsuk és ruhakiegészítők. És hogy a turisták ilyen formában vigyenek magukkal egy kis Magyarországot a Király utcából.

Egyszemélyes manufaktúra a VII. kerületben

A Király utcából, hipp-hopp, a Madách térre jutunk – *Vadjutka* apró ékszergalériájába. Wild Juditot az újságírói pályáról Orbán Viktor és Medgyessy Péter politikai vitája fordította az ékszerek világa felé. Örök hála mindkettőjüknek. Az ominózus vita alatt dobta össze Judit első láncát. Aztán láncot lánc követett, fülbevaló, karkötő és így tovább. Azóta lassan nyolc év telt el, ékszereire pedig rákaptak a nők. Wild Judit foglalkozást és nevet cserélt. Vadjutkaként egyszemélyes manufaktúrát működtet a hetedik kerületben, állandó és legélénkebb színfoltjaként a Wampnak. Hihetetlenül kreatív, kalandvágy hajtja, különleges formákba és textíliákba önti merész elképzeléseit. Formavilága rokonságot mutat Ayala Bar izraeli ékszertervezőjével, mégsem ugyanaz. Vadjutka cicomái pajkosak és tarkák (nem beszélve szolidáris, emberbarát árairól). *„Állandó téma a globalizáció kulturális áramlása. Nem szabad elfelejteni azonban, hogy ma már egyre nagyobb jelentősége van a helyi értékeknek. Egyfajta különleges feladatnak számít, hogy mit tudok beemelni az en-*

gem körülvevő kultúrából, hagyományokból, és mit tudok megmutatni a sajátomból" – mondja Judit, s közben egy 70-es évekbeli kalocsai terítő mintáit applikálja nyakláncccá. Ezekből az újrahasznosított kalocsai terítőkből született meg a *Modern Magyarország* nevű ékszersorozata, mellyel részt vett a *Gombold újra* öltözéktervezési pályázaton. A „Statement", azaz „Kinyilatkoztatás" ékszereket is divatba szeretné hozni nálunk, ezekkel a nagy és egyedi bizsukkal bárki bátran megjelenítheti a saját stílusát, akár egy farmerben is. Vadjutka szívesen mesél a „hanukarácsonyi" vacsorákról és a széderestékről is, melyeken vendégül látja barátait, függetlenül attól, hogy zsidók-e vagy sem. A különböző kultúrák és tradíciók pedig nagy hatással vannak rá, nyitottá, elfogadóvá teszik.

A judaika mint hungarikum

Szász Károly iparművész, a Zsolnay-pályázat győztese, újragondolta a több ezer éves judaikajelképeket. Antik porcelánokból, legtöbbször Zsolnayból készít Dávid-csillagokat és hamzákat. A patinás anyag egy kicsit sajátossá is varázsolja ezeket a vallási szimbólumokat, hiszen a Zsolnay nemcsak egyedülálló színt, de egy csipetnyi sajátos, magyar ízt is ad nekik.

Marokkói kaftángombok, színes bojtok

Hajgató Sára a Mimóza design motorja, a Közel-Kelet valamennyi különlegességét belecsempészi ékszereibe, de Kambodzsa, Ázsia, Marokkó, Algír, Egyiptom is megihletik. Marokkói kaftángombok, csengettyűk, teszik izgalmassá kreációit. Bojtnyakláncai pedig kuriózumnak számítanak. Kis bátorságra van azért szükség, hogy valaki magára aggassa őket, de bátraké a szerencse.

Kertész Violetta lakásboltja

Van abban egy kis nosztalgia, sóvárgás a 70-es évek után, ha valaki lakásboltot nyit Budán. Kertész Violetta divatújságíró külföldön találkozott először ezzel a jelenséggel, pedig nem is olyan régen nálunk is gyakori volt, igaz, inkognitóban. Biztosan sokan hallottak már a 70-es évek Budapestjének lakásboltjairól. Anyuskáink fiatalkorát jelentősen meghatározták ezek a kis kiruccanások a szürke és sivár konfekciók világából. Talán majdnem minden kerületben, de a Körúton és a Váci utcában biztosan akadt egy háztömb, ahol megbújt egy lakásbolt, és egy homályos folyosóról, csigalépcsőn vagy lifttel juthattak a kuncsaftok a különleges, egyedi darabok lelőhelyére. Pataki Ágnes manöken, a Skála reklámarca a Váci utcában bérelt ingatlant, ahol divattervezők és profi varrónők készítették az izgalmas darabokat, egy-egy Burda-szabásminta ihletése nyomán. Természetesen ezekben a kis manufaktúrákban halálos bűnt követtek el – kapitalista kelmékkel dolgoztak ugyanis. A szocializmus asszonyai nem tudtak ellenállni a Nyugat csábításának. A külföldre szakadt családtagok hazaküldött csomagjaiból előkerült bizsuk, kiegészítők, nejlonharisnyák, trapézfarmerok, felsők, ruhák a Kánaánt jelentették számukra. Ezeket persze a legnagyobb titokban, négy fal között árulták. Szájról szájra terjedt a hír, hol, mikor, mit lehet venni, mivel lehet feldobni egy kicsit a hervadt, konfekcióipari termékeket. Harminc év elteltével most mi sóvárgunk a hetvenes évek cuccai után. „Anyu, hol a trapéz farmerod? Hol a retikülöd? Anyu, miért dobtad ki?!" csatakiáltásokkal vesszük ostrom alá szegény szüleinket.

Kertész Vivi számos kollekciót tárazott be a hetvenes évekből. Hiánypótló tevékenységének híre van. Online vintage-boltja, a *Lovebug*, igazi kincsesbánya a retro és az extravagancia kedvelőinek. Vivi szerint trend valami olyat tenni, amiben úttörők lehetünk. Ezekben a cuccokban pedig bátran villanthatunk a romkocsmákban is, akkor is, ha sokaknak Jockey Ewing csaját juttatjuk eszébe.

Németh Ványi Klári

Király utcai hangulat: Emily Kincsesboltja

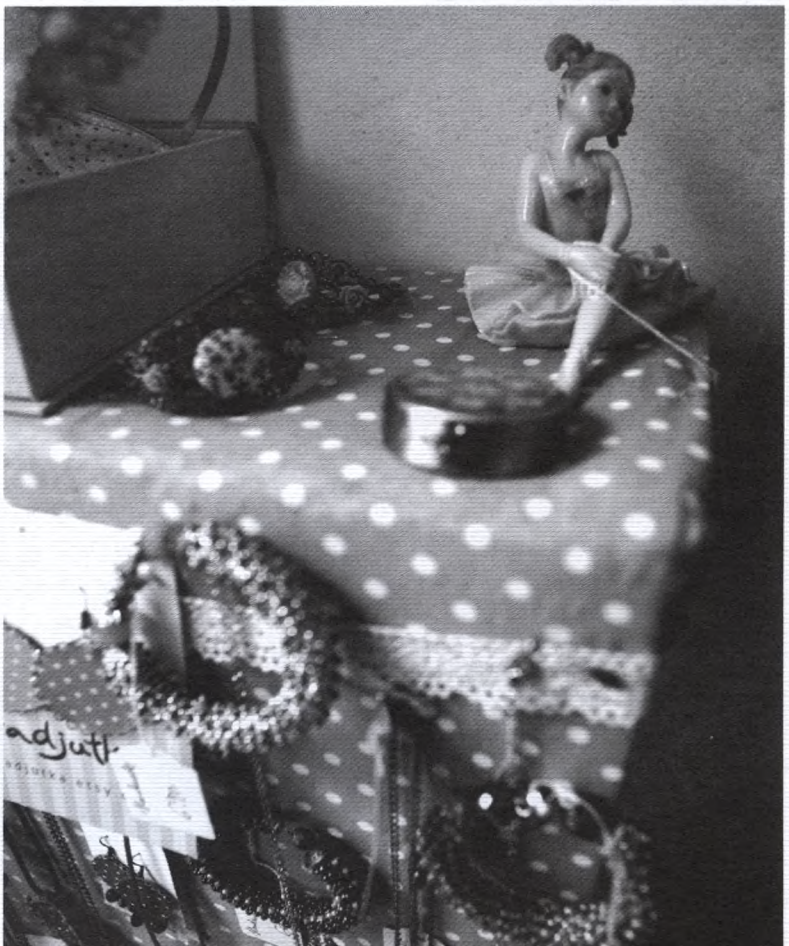

LAZA ÉS ZSIDÓ

Fotó: Szilágyi Stefi

„Megmutatjuk, hogy képesek vagyunk új, nemzetközi színvonalú zsidó designt teremteni" – vallja Darányi András. Az EightDays alkotócsoport a kortárs design progresszív szemléletével értelmezte újra a zsidó liturgia hagyományos tárgyait. A bemutatkozó kiállításon egyebek közt egy formabontó, egyúttal formaalkotó hanukiát láthatott a közönség a Filter Galériában.

– Hogy jutott eszébe újraértelmezni a hanukai gyertyatartót?

– Ennek személyes oka van. Éveken át nem tudtam egy igazi, nekem való hanukiát venni. Az őszi nagyünnepek táján évente feltúrtam a webet egy minőségi darabért. De vagy háromszáz éves, 65 ezer dolláros antik ezüst hanukiát találtam, vagy giccses, közhelyes dolgokat. Pár éve a berlini Bauhaus Múzeum kiállításán láttam David H. Gumbel menóráját a 30-as évekből. Ennek viszont csak a másolatai kaphatók, amit nem szerettem volna. Aztán a feleségem, megelégelve a szerencsétlenkedésemet, a 40. szülinapom előtt titokban megkereste egy régi ékszertervező ismerősünket, és elmondta neki a gondunkat. Hosszas kutatás és tervezés után elkészült egy csodálatos gyertyatartó, sötét wenge fából és ezüst gyertyakelyhekkel. Igazi egyedi darab. Megdöbbentem, mert eszembe se jutott, hogy egy hanukia lehet fából is. Imádom, és azóta is boldogan gyújtunk gyertyát minden évben. Ez a sztori adta a lendületet ahhoz, hogy elkezdjük még radikálisabban körüljárni a menóra témáját. Izgalmas feladat újraértelmezni egy ennyire kultikus tárgyat, amely mögött jól meghatározott filozófia és működési elv áll. Meg kell tartani az évezredes hagyományba ágyazott alapfunkciót, és mindehhez új, 21. századi formát keresni. Az ilyen megközelítéstől marad élő a zsidó kultúra.

– A több évezredes zsidó hagyomány inspirálja?

– Bár voltak nagy hazai hagyományai, a judaika mostanra teljesen kiveszett a magyar tárgykultúra és design érdeklődési köréből. Talán azért, mert ehhez nagyon erősen kell kötődni mind az élő zsidó kultúrához, mind a zsidó hagyományhoz, mind az adott kor tárgykultúrájához és a hely szelleméhez is. A jó judaika ezeknek az élményeknek az eredőjéből fakad. A mai magyar zsidóság közösségi öndefiníciója viszont nem a kulturális vagy a hitbéli hovatartozás pozitív hagyományain nyugszik, hanem még mindig erősen traumatizált a holokauszt emlékétől. Kevés tehát az „élmény zsidóság", és nehéz egyszerre lazának

és zsidónak lenni. Ennek pontos lenyomata a magyarországi zsidó kegytárgyak minősége. Így a zsidó otthonokban historizáló utánérzések, jobb esetben nemzetközi design, de általában antik darabok láthatók. Ami a judaika tervezést illeti, a nemzetközi piacon jelenleg nem találunk Magyarországról származó darabokat. Ezzel mi radikálisan szakítunk! Megmutatjuk, hogy képesek vagyunk 21. századi, nemzetközi színvonalú zsidó designt teremteni. Amiben nincs historikus ellágyulás, finomkodó és fojtogató tisztelet. Megmarad viszont a hagyomány, amiben gyökerezik, a funkció, amire tökéletesen alkalmas – mindez eredeti formában, amilyen még sosem volt. Ezzel az alkotóerővel meg szeretnénk alapozni a zsidó tárgykultúra és design új útjait, és innen, Budapestről indulva a judaikát az egyetemes, progresszív design irányzatához kapcsolni. Hatalmas ambícióink vannak! Máris bekerültünk az Iparművészeti Múzeum Magyar Formatervezési Díj kiállítására. Az pedig, hogy a Filterben legyen a bemutatkozó kiállításunk a Design Héten, magától értetődőnek tűnt. A galéria, a progresszió pici szigete Lipóciában, körötte a Bauhaus szelleme.

– A trenderlit készítették el előbb, vagy a gyertyatartókat?

– A gyertyatartónak szenteltünk több figyelmet. Jelenleg betonnal és nemes fákkal dolgozunk, de tervben van még jó néhány, a judaika világában szokatlan anyag. A trenderli is a tárgycsalád elválaszthatatlan része, hiszen egy olyan egységes formavilágot találtunk ki, ami egyetlen koncepció köré szervezi az ünnep két ikonikus tárgyát. Ám a trenderlivel még sok munka van, hiszen egy gyerekjáték különösen komoly felelősség!

Németh Ványi Klári

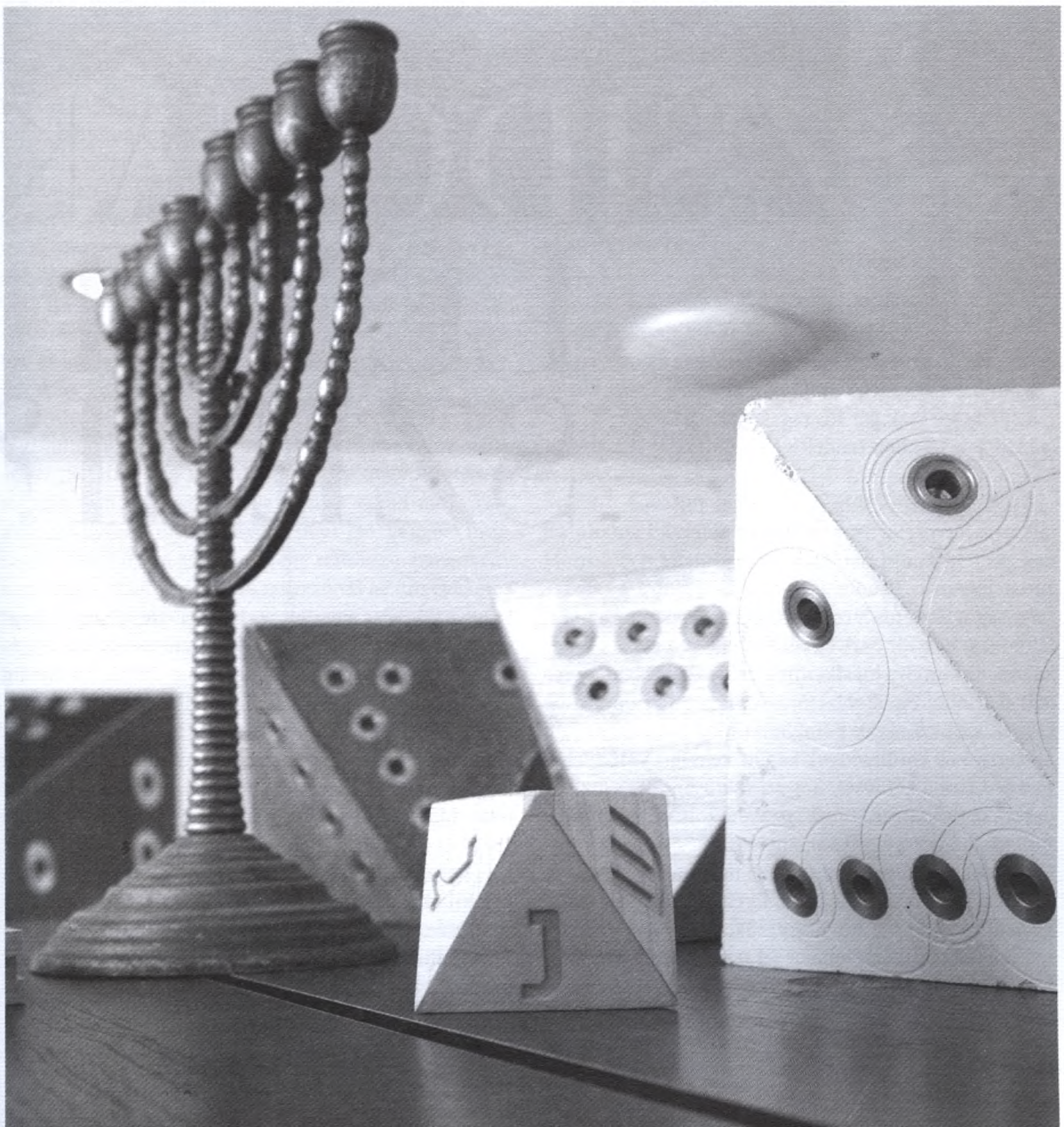

Az EightDays Design tagjai: Kecskés Orsolya, Égi Marcell, Hajdu Eszter, Darányi András
www.facebook.com/eightdaysdesign
eight-days.org

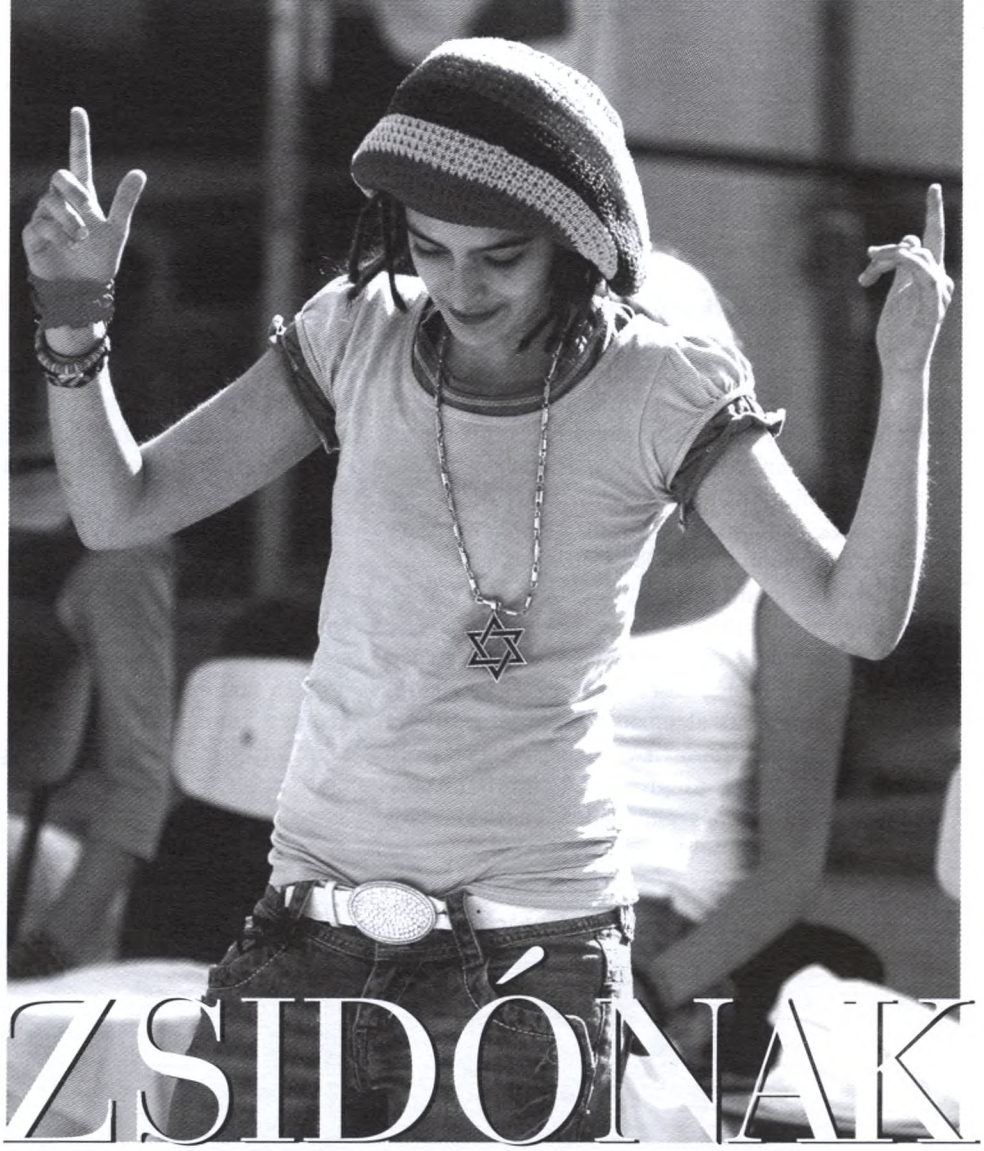

Több mint húsz évvel a rendszerváltás után vajon milyen érzés zsidónak lenni? A kérdést a 2011-es Bánkitó Fesztivál „Zsidónak lenni szexi!" szlogenje ihlette.

ZSIDÓNAK LENNI SZEXI?

A Magyar Zsidó Adatbázis nem kevesebb, mint nyolc ifjúsági szervezetet tart nyilván. Ezeken túl azonban még van jó pár, amelyek – lehet, hogy csak pár fős tagsággal – pályázati forrásokhoz rendelt célok érdekében jöttek létre.

Az egyik legrégebbi, fiatalokkal foglalkozó szervezet a Szarvasi Tábor, amelynek projekt-koordinátora Lübeck Jutka. Jutka ugyan a Lauder iskolába járt, de zsidóságát és az aktivizáló erőt a szarvasi táborban találta meg. Először csak önkéntesként vett részt a munkában, de annyira jól sikerült a beilleszkedés, hogy ma már ő a tábor egyik vezetője. A szarvasi zsidó közösségben számos olyan dologban próbálhatta ki magát, amelyre más körülmények között nem lett volna lehetősége. Arra a kérdésre, hogy a zsidóság és a szexiség összekapcsolható-e, Jutka így válaszolt: „Először nem tudtam, hogy ez egy kampány része, és nagyon meglepődtem, amikor a Bálint Házban láttam a plakátot. Végül arra jutottam, hogy ez ilyen módon nem kategorizálható. Persze mi is érezzük, hogy a zsidóságot ma már sokkal könnyebben fel lehet vállalni, és az is tök jó, hogy egy ilyen szlogen leírható. Nekem azonban ez a kérdés nem a szexiséggel, trendiséggel kapcsolódik össze, én a változást a generációs különbségekre vezetem vissza. Az én apukám túlélő, s ő mindig ki volt akadva, ha héber feliratú pólót hordtam, Dávid-csillag volt a nyakamban. Ma már szerencsére pont az ellenkezője igaz, de generációs szemszögből nézve az én „zsidulásom" akkor egyben a lázadásomat is jelentette. Másrészről viszont ismerünk nagyon sok olyan 15-16 évest, akik a zsidóságukat akkor sem vállalják, ha esetleg voltak már Szarvason, és egyáltalán nem érdekli őket a hagyomány. Náluk pedig pont ez a lázadás része, és ők sincsenek kevesen."

A Bálint Ház Salom klubjába is benéztünk, hogy megkérdezzük, mit gondolnak a túlélők generációjá-

hoz tartozó idősek a zsidóság trendi voltáról. A vélemény egyöntetű volt. Míg Lübeck Jutka édesapja ma már büszkén vállalja zsidóságát, addig Deutsch Dezső bácsi és asztaltársasága úgy látja, a mai időkben nagyon nem szerencsés, ha az ember zsidó, és különösen igaz ez a vidéken élő zsidókra. Volt, aki egyenesen azt állította, a rendszerváltás óta ma a legnehezebb zsidónak lenni Magyarországon.

Szombaton bulizó Chabad-rabbi

Külföldön Jutka egész mást tapasztalt, mint itthon. Milánóban olyan Chabad-rabbinál lakott, aki, hogy együtt legyen a fiatal közösséggel, lejárt szombat esténként bulizni. „Őrá talán igaz volt a *zsidónak lenni szexi* szlogen, mert a hagyomány kereteit megtartva is megtalálta azt a formát, amely sokkal kötetlenebb, mint nálunk" – véli Jutka. Bulizós, a fiatalságra nyitott rabbit itthon is találunk. Darvas István neológ rabbi, a Dózsa György úti hitközséget vezeti, és a közszájon csak „a fiatal rabbik"-ként emlegetett vezetők egyike. Ő már korábban, amikor a Nagyfuvaros utcai közösséget vezette, javasolta, induljon el egy olyan kezdeményezés, amely azt hirdeti, zsidónak lenni jó. Darvas István úgy látja, ez a gondolat felbukkant a Marom és az EMIH gondolatvilágában is, és elmondható, hogy a zsidósághoz, a hagyományokhoz való kötődés vágya újra erősödik. Ám ennek oka Darvas szerint nem annyira a zsidó közélet javuló minősége, hanem az, hogy az elmúlt években, az emberekben nagyon megnőtt a közösség iránti vágy. Ezt az igényt nyilván nagyon sok szervezet, egyesület, felekezet kívánja kiszolgálni.

Kérdésünkre, hogy miben tud mást nyújtani a zsidóság, mitől jó zsidónak lenni, Darvas István így válaszolt: „Szerintem a zsidó hagyomány nagyon szép, és nyilván minden embert más és más ragad meg. Van, akinek a gyerekkori élményei jönnek elő, van, aki megtapasztalja, hogy a zsidó nem egy szitokszó, hanem egy hagyományrendszer, lassan megszereti az ünnepeket, a tanulást, a zsinagóga hangulatát, feltűnik neki, hogy egy jól működő közösségben az imádkozáson túl is lehet együtt lenni."

A zsidóságot trendin, szexin kell megélni

A körülbelül ötvenfős és 25 éves átlagéletkorú Dor Hadas vallási közösség 2007-ben indult útjára. Hivatalosan 2010-ben jegyezték be. A közösség a Marommal szoros kapcsolatban működik. Vezetőségét Bálint Anna, Bernáth László és Polyák Ariel alkotja. Ariel harmadéves az Országos Rabbiképző-Zsidó Egyetem rabbi szakán, az ELTE BTK-n hebraisztika-összehasonlító vallástudományt hallgat, és emellett a Mazsihisz Ifjúsági Szervezetének elnöke. Szerinte a *zsidónak lenni szexi* mondat ebben a formában nem egészen pontos: „Eleve jó dolog, ha az ember a zsidóságát nem a négy fal között szorongva éli meg, és ha már megéli, akkor trendin és szexin tegye."

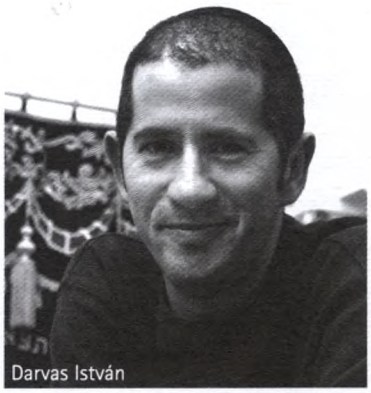
Darvas István

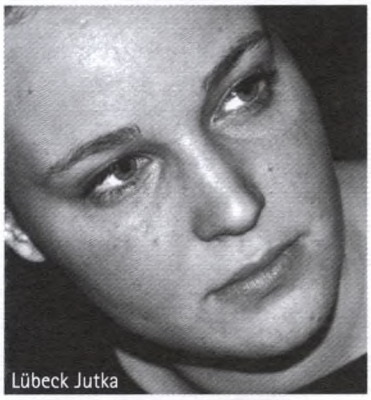
Lübeck Jutka

Polyák Ariel

A szexi és trendi szavak definíciója nem egyszerű. Polyák Ariel szerint elengedhetetlenek a demokratikus értékek, az alulról szereveződő működési forma, az egalitárius szemlélet. A Dor Hadason belül a zsidóságot vallási alapú, de sok mindent átfogó kultúrának tekintik, és ebből a perspektívából próbálják megélni a mindennapokat. „A mi zsidóságunk 21. századi értékeinkre épül, nem olyan középkori értékekre, amelyeket azok sem hisznek el, akik hirdetik. A Dor Hadas tulajdonképpen alternatíva az intézményesült és szörnyűséges, áporodott szagú magyar zsidó hitéletben" – állítja Polyák Ariel.

„Miért ne?"-érzés

Bernáth László, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem hallgatója, a Marom és a Mózes Ház egyik szervezője, a Dor Hadas közösség vezetőségi tagja. Nem egykönnyen azonosult a *zsidónak lenni szexi* gondolattal. Káposztásmegyeri, ötödik emeleti lakásukban tudta meg kilencévesen, hogy zsidó. Akkor és ott nem igazán jelentett előnyt, ha valaki a zsidóságát hangoztatta. A szorongásos évek után következett a Herman Wouk regényeiből táplálkozó, a kiskamaszkort kitöltő, giccses Izrael-romantika. Aztán amikor már nem szorongott, és nem is akart az izraeli hadsereg tábornoka lenni, következett a légüres tér. A kapolcsi Művészetek Völgye Fesztivál egyik koncertje rántotta ki innen. „A Hagesher koncertjén találtam magam, akikről semmit sem tudtam. A következő élmény ért: egy magyar falu templomkertjében felállított színpadon négy vézna, göndör, szemüveges

városi zsidó állt, akik héberül rapeltek, hol jazzt, hol reggae-t játszottak. Teljesen megdöbbentem: Ja, ezt így is lehet csinálni?! Akkor kezdtem keresni, hogy kik ők, mivel foglalkoznak, és így vonódtam be a Marom munkájába."

Bernáth László úgy látja, az idei Bánkitó Fesztivál *szexi* szlogenje mindenképpen benne volt és van a levegőben. „A zsidó lét szexiségét, vagányságát, trendiségét a *miért ne?* érzés adja. Ez így van a Marom, a Mózes Ház és a Dor Hadas esetében is. Miért ne mondhatnám, hogy zsidó vagyok, vagy miért ne lehetne reggae-koncert a zsinagógában?! De ez a *miért ne?* nem a polémiáról, hanem a vagányságról szól. Ugyanez jelenik meg a Bánkitó Fesztiválon is. Ami nekem ott igazán szexi, hogy a kb. kétszáz szervező és önkéntes a szabad idejéből áldozva hoz létre, teremt alkalmat egy alulról szerveződő, kisebbségi-többségi párbeszédet támogató, azt népszerűsítő fesztiválnak."

Czifrik Balázs

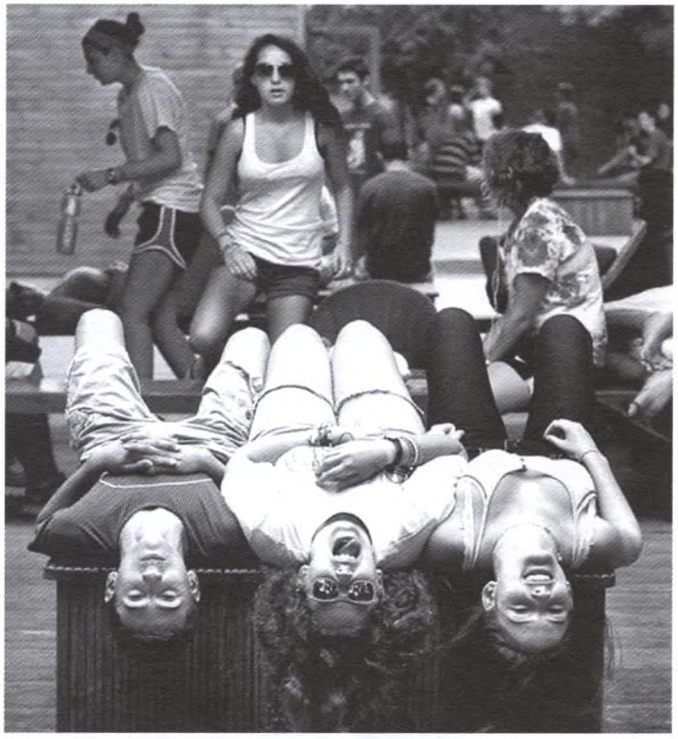

Legyen előfizetőnk 2012-ben is!

Mert Ön:

elfogadó, kíváncsi, kritikus és építő ember.
szereti az igényes folyóiratot.
akkor is megtartja értékeit, ha az Önt körülvevő, gazdaság és társadalom éppen nem kedvez ezen értékeknek.
szeret még olvasólámpa mellett nyomtatott újságot olvasni.
tudja, a Szombat több mint húsz éve dolgozik a magyarországi zsidóságért.
tudja, a jó ügyek építik a közösséget.

Mert Ön tudja, a Szombat folyóirat jó ügy.

Előfizethet a lapban található csekken egy évre legalább 5950 forintért, vagy banki átutalással a 11709002-20066703-as OTP számlaszámra. Lapunk példányonkénti ára 650 forint. Előfizetőknek egy példány 595 forint. Előfizetés külföldre 50 Euro, vagy 80 USD.

Előfizetőink között kétszemélyes vacsorát sorsolunk ki a Mazsike Hanuka-báljára, a Carmel, a Fülemüle, illetve a Rosenstein vendéglőbe, valamint egész éves bérletet a Bálint Ház programjaira, illetve az edzőtermébe.

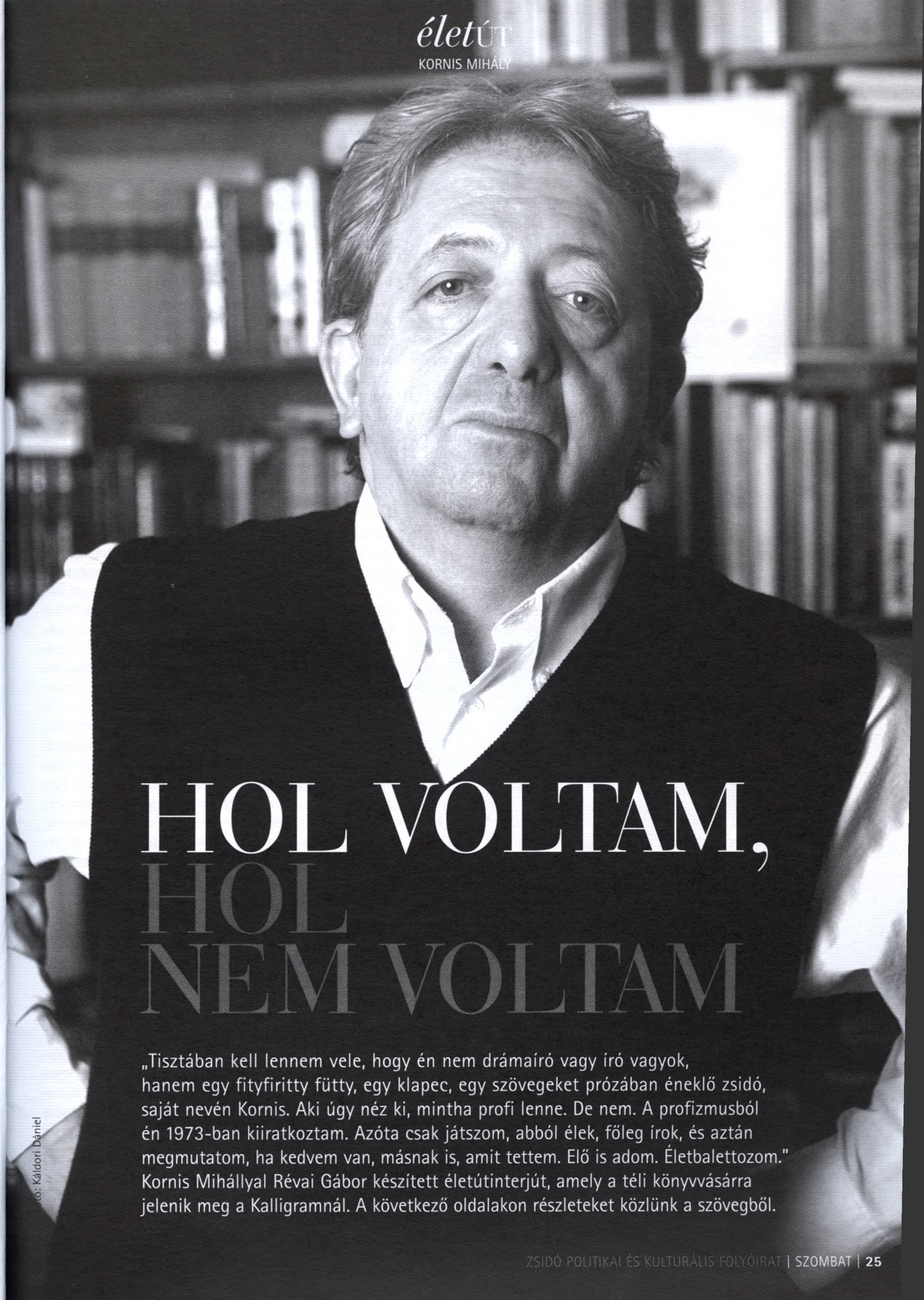

HOL VOLTAM, HOL NEM VOLTAM

„Tisztában kell lennem vele, hogy én nem drámaíró vagy író vagyok, hanem egy fityfiritty fütty, egy klapec, egy szövegeket prózában éneklő zsidó, saját nevén Kornis. Aki úgy néz ki, mintha profi lenne. De nem. A profizmusból én 1973-ban kiiratkoztam. Azóta csak játszom, abból élek, főleg írok, és aztán megmutatom, ha kedvem van, másnak is, amit tettem. Elő is adom. Életbalettozom." Kornis Mihállyal Révai Gábor készített életútinterjút, amely a téli könyvvásárra jelenik meg a Kalligramnál. A következő oldalakon részleteket közlünk a szövegből.

Fotó: Káldori Dániel

– A vallástalan, asszimiláns Kertész Mihályból hogyan és milyen stációkon keresztül lett a mai, a hithez és a spiritualitáshoz való viszonyában megváltozott Kornis Mihály?

– Mindenekelőtt, ha kiskoromban tudtam volna, mit jelent az asszimiláns vagy a zsidó, egyiket sem éreztem volna igaznak magamra. A szívem mélyén persze tisztában voltam vele, hogy amikor mások azt mondják rám: „zsidó", az a lényeget érinti – körülbelül annyit jelent, előbb vagy utóbb el fogják kapni. Mégsem ez a neve azoknak, akikkel egy vagyok. Mi a neve? Ezt kiskoromban egy sikítással tudtam volna kifejezni. A rettegés, ami a környezetemben a „zsidó" szót körülvette és beborította, tagolatlan borzadállyal töltött el. Ma sem úgy esik jól kimondanom, hogy zsidó vagyok, ahogyan egy franciának magától értetődik, hogy ő francia. Azért nevezem magamat így, mert így döntöttem. Én zsidó vagyok. Egy zsidó magyar író. Ez a felismerés életem ez ideig utolsó, de olykor már azt gondolom, első eredménye. Ezt ismerte föl Kertész Imre is a huszadik század végső tanulságaként: „Ha tehát zsidó vagyok, akkor azt mondom, hogy tagadás vagyok, tagadása minden emberi gőgnek, tagadása a biztonságnak, a nyugodalmas éjszakáknak, a békés lelki életnek, a konformizmusnak, a szabad választásnak, a nemzeti dicsőségnek – a diadalok könyvének fekete lapja vagyok, melyen nem üt át az írás, tagadás vagyok, nem zsidó, hanem egyetemes emberi tagadás, mene-tekel-ufarszin a totális elnyomás falán." Magyarországon azonban a zsidókérdés azért megoldhatatlan, mert itt a zsidóság egészében magyarrá asszimilálódott. Holott a mai magyar politikai történések másról sem szólnak, mint hogy az olyanok, mint Heller Ágnes vagy én, Vajda Mihály, Tatár György vagy Konrád – zsidók vagyunk.

A rettegés, ami a környezetemben a „zsidó" szót körülvette és beborította, tagolatlan borzadállyal töltött el.

– Ranschburg Jenő azt mondta nekem, hogy ezt az egész zsidókérdést a rendszerváltozás után „életre beszélték", pedig már nem is igazán létezett.

– Csak azt lehet „életre beszélni", ami létezik. Így is bűn, de nem meglepetés. Hamlet azt mondja: „Én vagyok Hamlet, a dán." Kérdezhetné persze a helsingöri szélsőjobb: miféle dán az, aki köp a dán közállapotokra, német egyetemre jár, nem ismeri el a dán korona birtokosát, meggyilkolja Dánia második emberét, és a többi. Mégis, ki vitatná, hogy Hamlet, amikor különös ismertetőjelét abban adja meg, hogy ő dán, nem egyszerűen az állampolgárságáról beszél, de nem is a kulturális hovatartozásáról. Még csak nem is a politikai hovatartozásáról! Fütyül rá, hogy Dániában éppen miféle politikai magatartást volna ajánlott mímelnie. Nem ebben áll a dánsága. Hanem akkor miben? Ugye, érzed? Shakespeare is érezte. Én is így vagyok zsidó és így vagyok magyar is. Ahogy Hamlet „dán". A shakespeare-i kifejezés zsidóságügyben Yeshayahu Leibowitz leleménye, de én Tatár Gyurinál olvastam, ő vitatkozik vele *Hamlet és a dánok* című írásában,* ő azonban, azt hiszem, mást ért rajta, mint én. Füst Milán is írt néhány oldalt erről a hamleti fölkiáltásról. Mindenesetre Füstnek, magyar író létére nem kellett fél életén át foglalkoznia a zsidósága mibenlétével, ahogy nekem. Heltai Jenőnek sem. Pedig ő Herzl Tivadar unokatestvére volt. Ifjúkorában Herzl személyesen meg is látogatta, hogy világszerte mind népszerűbb harcáról beszámoljon neki, és megnyerje a cionizmus ügyének. Sétálgattak fel-alá a pesti Duna-parton a századforduló tájékán. Herzl azt hitte, nyitott ajtón kopogtat Heltainál. Ha csatlakozik hozzá, mondta, az ő tehetségével a legszűkebb vezetésben találhat helyet, személyesen őmellette. Heltai elutasította az ajánlatot. Herzl többet nem is jött Budapestre. „Miért mennék el, boldog vagyok – mondta Heltai Jancsi (Jancsizták Jenőt, imádták a legmagyarabb magyarok is, még Horthy Miklós is rajongott érte) –, boldog vagyok, hogy a kulturális megújulásból, ami most Budapesten zajlik, én is kivehetem a részem. Kedves bátyám, ha nem tudnád, én itt az egyik legnépszerűbb magyar költő vagyok. Emlékezned kell – magyarázta Herzlnek –, harminc évvel ezelőtt itt mindenki németül beszélt még, most meg már mindenki magyarul. És ez az én verseimnek is köszönhető. Én magyarrá tettem a német Budát és Pestet! Szebb életlehetőséget, feladatot, rangot, mint magyar költőnek lenni, elképzelni se tudnék." Hasonlót válaszoltam a hasonló kérdésre egész életemben én is. Sokszor megkérdezték: mit keresek itt? Most már a fülembe ordítják. De a válaszom nem változik. Heltaihoz hasonlóan én is végigcsinálom ezt. A döntő különbség a kettőnk helyzete közt, hogy én nem választhattam. A Soá után négy évvel, lezárt határok között létesült diktatúrában születtem és éltem negyven évet, amíg el nem jött a „rendszerváltás". Amit egyáltalán választhattam, azok az írásaim, a könyveim. Amit az életemmel tettem, az vagyok én. A szó szoros értelmében az életemmel játszom. Már azzal is, hogy itt vagyok. Mi, a szüleimmel – és a többi százhúszezer, aki még él – ehhez hozzászoktunk. Azok is zsidók, akiket nem a születési okmányaik, hanem a gyűlölet légiói löknek a zsidók közé, mivel zsidónak érzik az opciójukat. Aki ténylegesen zsidó, szerintem nem tagadhatja meg velük a szolidaritást. Még akkor sem, ha Izrael mint állam, értem és értünk már az égvilágon semmit nem tehet, hiszen még az izraeliek életét is nehéz megoltalmaznia. Izrael állam létének jogosultságát is mind több felől egyre nyíltabban kérdőjelezik meg. Mit jelent ez? Szerintem a zsidó Egy Isten tagadását, nem kevesebbet. Azért

* *Szombat*, 2008. április.

tartok ki a magam születése helyén, amiért a zsidók Izraelben: a Névért. Ez a közösségem Izrael földjével. Izrael – mivel sosem voltam ott, és nagyon sokáig semmit sem tudtam róla, most se sokat – bennem csak álomképként él. Elérhetetlen, nem tudok héberül, és akkor nem is megyek oda. Számomra ez kizárt. Szerintem ez rendben van, ennek így kell lennie, ha ide születtél. Kafka is megnézi a zsidó színházat, de nem azért, hogy utána alijázzon, szigorúbb ő annál. Zsidónak lenni az ő számára sem vallásosságot jelent, hanem a levethetetlen terhet, a szükséges súlyt.

– Mi az, amit gyerekként kaptál, milyen hatások értek, amelyek megerősítettek az örökségedben, vagy éppenséggel eltérítettek tőle?

– Az óvodából hazafelé menet – az is lehet, hogy még bölcsődés voltam, arra emlékszem, hogy kicsi fiú – az édesanyám egyszer becipelt a Városház utca sarkánál lévő Szerviták templomába. Halottak napja volt, de az is lehet, hogy húsvét, rengeteg virágot, azon kívül sok szegény öregasszonyt láttam, áhítatot, sírást. És a legnagyobb döbbenetemre rettentően ijesztő, élethű viaszszobrokat, hármat vagy négyet, meztelen férfi hullája, szögekkel átvert testtel. Először azt hittem, él, mert úgy van ábrázolva, amint épp vonaglik, vagy nem tudom. Ki akartam szaladni, de Anya azt mondta, maradjak, ideges volt és rosszkedvű, én pedig homályosan éreztem, hogy ez a rossz kedve a halottakkal van összefüggésben, a halottak pedig valahogyan azzal a zsidó üggyel, amiről a hátam mögött állandóan szó van. Megérteni véltem: azt mondja a kereszténység, hogy van, aki nem hal meg. Anya ezért jön be. Egy-két évvel később Nagypapa egyszer ősszel a lelkemre kötötte, hogy senkinek se mondjam meg, a szüleimnek végképp, de ő engem el akar vinni a zsinagógába. Bemutatni az Istennek. Azt se tudtam, mi az, hogy zsinagóga. Egy szép nagy zsidó ház, mondta a Papa. Kérdeztem, ott lakik az Isten? Azt képzeltem, biztos csak ilyenkor lehet látni. Akkor még reménykedtem, hogy látni lehet. Előjön, így gondoltam, mint mackó a barlangjából. A Wesselényi utcai templomban lakik, még a kommunisták se tudták kirakni onnan, nem mozdul. Nem mer. Vagy mit tudom én. Szerettem volna tudni, mi van az egész mögött.

– Mi történt a zsinagógában?

– Nagy baj lett. Mert a Nagypapa, amint odaértünk, magamra hagyott, ismeretlen nőkre bízott. Kiderült, hogy férfiak és kisgyerekek nem mehetnek be ugyanott, akkor sem, ha fiúk. A Nagypapa azt hitte, én bemehetek vele. Ő sem volt gyakorlott templomjáró. Abban az időben, 1953-ban vagy '54-ben még a felnőtteknek is kockázatos volt zsinagógába járni. Én annyira szorongtam ott, hogy megfeketedett előttem a levegő, ami gyerekkoromban elő-előfordult. Rosszul lettem. Az is nyomaszthatott, hogy mégis zsidó vagyok, ha ide hoz a Papa. De mégsem vagyok körülmetélve, ahogy kell. Mit szól ehhez Isten. De csak nem jött elő. Úgy éreztem, azonnal ki kell mennem. Otthagytam a nőt, akire a Papa rábízott, s kirohantam a templomból. Nagypapa alig talált meg utána. Ő is nagyon megijedt. Szegény asszony meg, akire rábízott, Olga, még jobban. Ő a Papa szerelme volt, gondolhatod, nálunk persona non grata. Mikor hazaértünk, a szüleim otthon voltak, és első dolgom volt beárulni őt. Sírtam, zokogtam. Nagypapa nagyon-nagyon kikapott, én meg irtózatos bűntudatot éreztem.

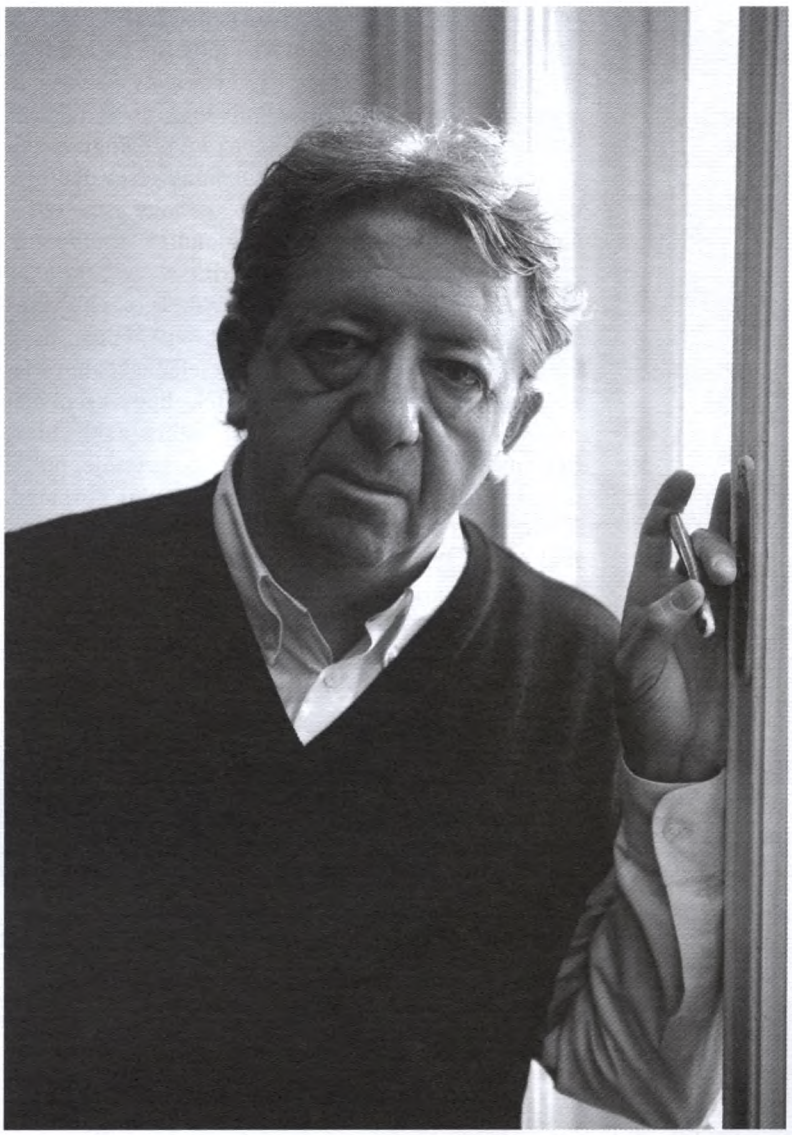

Fotó: Káldori Dániel

– Édesanyádat mi vitte a kereszténységhez?

– Anyámat életre szólóan megalázta, amikor 1944 elején, a németek bevonulása után az okos édesanyja összes vagyonát odaadta egy Nagy Mária nevű Beszkárt-kalauz és leánya, Júlia, anyámmal egykorú személy személyazonossági okmányaiért. Még rendes

is volt ez a nő, miután felvette a pénzt, föl is jelenthette volna őket, de aztán nem jelentette föl. Ők azonban ezt nem tudhatták, és még egy évet nagy félelemben ezekkel a hamis papírokkal bujkáltak át. A papírok szerint az anyámat Nagy Júliának hívták, foglalkozásához pedig az volt beírva, szobalány. Cselédkönyve is volt. Az apja nevéhez pedig az, hogy ismeretlen. Törvényen kívül született, úgy mondták, zabigyerek. A nagymamámat a papírja szerint Nagy Máriának hívták, a foglalkozása szakácsnő volt. Ő is zabigyerek volt! Ezt képzeld el. Úgy kellett bujkálniuk, hogy ezekkel az okmányokkal beálltak cselédnek, ahova lehetett. A ruhatárukat is kicserélték, hogy az okmányaik hitelesnek tűnjenek. A leghosszabb ideig Remenyik Zsigmond, a *Szép Szó* szerkesztője, baloldali író, de a családja révén mégis módos dormándi földbirtokos uradalmában szolgáltak. Ez regényes dolog. Az író felesége, egy nagyon klassz és bátor nő, Remenyik Mária, sokakat bújtatott ott kamuállásokban. Anya ismerőse volt a Vajda János Társaságból. De ott lenn úgy csináltak, mintha Mária kifejezetten nem szeretné őket! Ez volt köztük a megbeszélt játék. Nagymama a konyhából be se jöhetett a szalonba, anya meg Mária kétbalkezes szobalánya volt. Elég sokszor jöttek a csendőrök szimatolni. Sejtették, hogy itt valami nem stimmel, de Remenyikék valószínűleg őket is lefizették. Nem tudom. Ezt csak úgy gondolom. Ha mindenki minden pénzét odaadta, akkor sem volt biztos, hogy nem dobják föl őket, csak azért is. Anya azt mesélte, ilyenkor iszonyúan rettegett. Mert egy csendőr sem hagyta ki, hogy őt ne igazoltassa minden alkalommal. Mivel Anya olyan szép volt. Benne volt a levegőben, hogy eltépik a papírjaikat, és elviszik őket. De egyszer – vagy mindannyiszor? (ez már elmosódik az emlékezetemben) – az mentette meg őket, hogy mikor azt olvasták a cselédkönyvben, „Nagy Júlia, törvényen kívül született", a csendőrök jó nagyot röhögtek ezen, eltréfálkoztak rajtuk, az édesanyján is, akinek olyankor ott kellett állnia mellette. Egy ilyen igazoltatás után az anyám berohant az uradalom református kápolnájába, s életében először Jézushoz imádkozott, zokogva, hogy segítsen őrajtuk, ha van, ne engedje, hogy így megalázzák, nem is annyira őt, mint az édesanyját. Azért is fohászkodott, hogy a férjét, aki akkorra már évek óta halott volt, hozza vissza a Dontól, adja vissza neki. Legközelebb nem félt annyira a csendőröktől. Rászokott, hogy beüljön a református templomba, ott imádkozott. Aztán, mikor a rákosista diktatúra a legsötétebbre fordult, újra bejárt a templomokba, mert félt. Értem imádkozott, és hogy ő jó anya legyen.

1953-ban kockázatos volt zsinagógába járni. Én annyira szorongtam ott, hogy megfeketedett előttem a levegő.

– A vallások talán csak azért vannak, mert a legtöbb ember nem tudja formába önteni a hitét. Ebben segítenek neki, és egyúttal – sokszor – félre is viszik.

– A zsidóságomhoz fűződő, mesterségesen és roszszul mélyhűtött viszonyom kínos olvadása és csepegése akkor indult meg, amikor 1968 augusztusának vége felé, tizenkilenc éves koromban a Lukács uszodából hazafelé menet vettem egy Esti Hírlapot, még bronzbarnán és jókedvűen, hogy halmozzam az élvezeteket, mielőtt beültem volna a Váci utcai Napoletana bisztróba, még tartott a téli, segédmunkáskodással keresett pénzem, a hátsó teraszon rendeltem egy lasagne-t, már csak tíz nap volt hátra, hogy megkezdődjék diadalmasnak képzelt színfőiskolai pályafutásom, most tehát dőzsölök, kinyitom a lapot, s akkor azt kell olvasnom: Egyiptom újabb csapást mért Izraelre. A lap a TASSZ szovjet hírügynökség győzelmi jelentéseit harsogta: Nasszer azt ígéri, bekergeti a zsidókat a tengerbe, Izraelt pillanatokon belül eltapossák és a földdel teszik egyenlővé, éljen az arab népek igazságos harca. A cionista Izrael. Azt sem tudtam pontosan, mi az a cionizmus. Nem gondoltam át egyáltalán. Csak azt éreztem, nem akarok vele foglalkozni. Gondolni se rá. De voltam annyira érzékeny, hogy váratlanul kellemetlenül érezzem – szégyelljem – magam. Én beleszülettem a hazugságba. Megtanítottak rá, akárcsak Bornemissza Gergőt. Mondd azt, hogy török vagy, akkor megmenekülsz. Nem akartam tudni, hogy nem vagyok török. Ha nem veszek róla tudomást, hátha nincs is úgy. Valahogy mégis nagyon elszégyelltem magam abban a szent percben. Egy évtizeddel később, a születésnapomon kivillamosoztam halott rokonaimhoz a Kozma utcai zsidó temetőbe. Nem tudtam megmondani, miért. Csak úgy. Addig kerültem a temetőt. Kiskoromban féltem tőle. Ha azt hiszem, hogy ott találok valakit, akkor hülye vagyok: a sötétségnek adom oda magam. Ezt gondoltam sokáig – amíg még nem jártam ki. Most pedig megkérdeztem az irodában, melyik rokonom hol fekszik, és sorra látogattam őket. 1978-ban az anyukámon kívül már kinn feküdt az egész család. Úgy éreztem, mintha a sírok közt bolyongva megtalálnám magam. Minden rokonom sírjánál a Miatyánkot mondtam el háromszor. A kaddison és a Sömán kívül máig ez az egyetlen ima, amit tudok. Anyukám tanított rá kicsi koromban. Alkonyat előtt leültem a földre, belebámultam a Napba, rágcsáltam a fűszálakat, érzésekkel, mindenféle derűs gondolattal teltem meg, sokáig nem is volt kedvem fölállni. Sose hittem volna, hogy egyszer még jól fogom magam érezni a zsidó temetőben. Ráébredtem, hogy bennem a halottaim *élnek*. Természetes és egészen eleven velük a kapcsolatom. Akkor is, ha nem veszek tudomást erről, vagy ha éppen tagadom. Csak úgy sokkal rosszabb. De számíthatok rájuk.

(A szöveget gondozta és a részleteket válogatta: **Pályi Márk**)

Fogadjon örökbe néhány percet

Van Magyarországon egy társaság,
a kíváncsi és szabad emberek több százezres
társasága, akik szívesen hallgatnak egymásra,
és beszélgetni is szeretnek.
Valójában ők a Klubrádió.
Mint egy asztaltársaság: nem egymás mellett,
hanem egymáshoz, egymásért beszélnek.
Értük, nekik, általuk szól a Klubrádió.
Ennél a képzeletbeli asztalnál napról napra többen osztják meg a gondolataikat,
értékelik a világ dolgait. Másutt ezt egyre kevésbé tehetik.
Közülük már majdnem hétezren fogadtak örökbe műsorperceket.
Az ő anyagi hozzájárulásuk akkor lesz igazán eredményes,
ha sokan követik a példájukat. Hallgassunk egymásra!
Ha megteheti, fogadjon Ön is örökbe, havonta néhány műsorpercet.
Minden óra, minden perc, minden másodperc számít!

Részletes információk:
a **www.klubradio.hu** oldalon találhatók,
vagy hívja a **40-555-000** telefonszámot.

KLUB RÁDIÓ

Klubrádió

Legyen közös sikerünk a jövője

AZ ELFELEJTETT SZOBRÁSZMŰVÉSZ

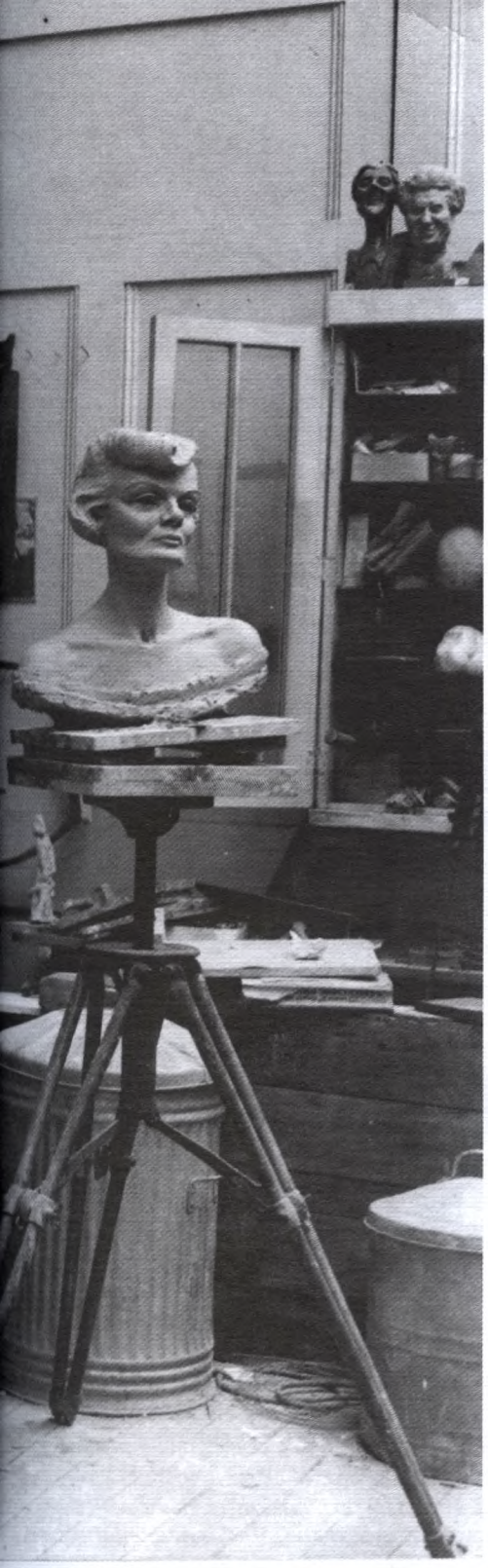

Száz éve, 1911. február 12-én
született Budapesten Peter Lambda,
a brit szobrászművész,
aki a legismertebb portrét készítette
a pszichoanalízis atyjáról,
Sigmund Freudról.

Lambda Pétert Budapesten még Lévy Vilmosnak hívták – a Freud által analitikussá képzett Lévy Lajos belgyógyásznak, a Zsidó Kórház igazgató-főorvosának a fia volt. Lévy doktor korán felismerte az elektrokardiográfia jelentőségét, és megszervezte az első magyarországi EKG-laboratóriumok egyikét. Alkalmanként Freud is kért tőle orvosi tanácsot, így 1926-os szívtáji fájdalmai után, melyeket pszichés eredetűnek tartott. Lévy Lajos szerkesztette a *Gyógyászat* című folyóiratot, amely először közölte Ferenczi Sándor és mások pszichoanalitikai tanulmányait. Valláspszichológiával is foglalkozott, a bibliai Paradicsomról az első világháború idején írott dolgozata megelőzte a műfaj klasszikusainak írásait.

A szobrász anyja sem volt akárki: Lévy (asszonynevén Tószeghi Freund) Katát – mint Harmat Pálnak a magyarországi pszichoanalízisről szóló, kiváló könyvében olvashatjuk – Freud ingyenesen analizálta budapesti tartózkodása idején, s végül maga is laikus analitikus lett.

Vilmost szülei a bécsi orvosegyetemre küldték, s ott mutatkozott be Sigmund Freudnak. Ám nem lett belőle orvos. Egy látogatás Pátzay Pál műtermében s néhány kísérleti portré a szobrászművészet felé terelte érdeklődését. Míg apja a cikkeit, ő a szobrait szignálta a görög Lambda betűvel.

1938 májusában rendezte első és utolsó budapesti kiállítását, a főváros legismertebb modern műkereskedelmi központjában, a Tamás Galériában. Negyvenegy szobrot mutatott be, közöttük egy Freudról készült relief-portrét. De modelljei között szerepelt Gombaszögi Frida és Tersánszky Józsi Jenő is. A kis katalógusfüzet előszavát Hatvany Bertalan írta, aki egyiptomi hatást vélt felfedezni Lévy Vilmos olykor karikatúraszerű szobor arcmásain. Valójában inkább Pátzay Pál hatása érvényesült a szobrokon, főként nőalakjain. Darvas Lili könyöklő büsztje is szerepelt a tárlaton. Vajon most hol lehet?

A kiállítás után, a hitleri fenyegetés elől a művész Angliába emigrált, és felvette a Peter Lambda nevet. Freud és családja szintén Angliában keresett menedéket. Lambda bejelentkezett: szeretné megmintázni az (akkor már nagybeteg) professzort. Hét alkalommal mehetett el a londoni Freud-villába, hogy megörökítse a házigazda vonásait, miközben modellje az íróasztal mögött ült és Mózesről szóló könyve nyomdai levonatait javítgatta. Mivel Lambda nem fogadott el fizetséget, Freud egy antik kámeával ajándékozta meg, amiből azután gyűrű készült. A művész három példányban öntette ki a szobrot: egy a Freud hampsteadi villájában berendezett múzeumban látható, egy a bécsi Freud-házban, a harmadik pedig az amerikai pszichológia egyik centrumában, a Menninger Intézetben.

Lambda Angliában az ismert színésznőt, Betty Pault vette feleségül, és hamarosan a színészek szobrásza lett. Szeretett volna portrét készíteni a világszép Vivien Leighről is, ám a gyenge idegzetű színésznő képtelen volt néhány percnél tovább nyugodtan ülni. Így férje ült helyette a székre, s így készült el Laurence Olivier igen jól sikerült mellszobra. (Ez jelenleg a londoni National Portrait Galleryben látható.) Lambda többek közt John Gielgudot, Terrence Rattigant, Michael Redgrave-et és Claire Bloomot mintázta meg. Leghíresebb és legkarakteresebb szobra az angolok korszakos szocialista politikusát, Aneurin Bevant (1945) ábrázolja.

Peter Lambda látása fokozatosan és helyrehozhatatlanul romlott, de eközben egyre nagyobb sikert arattak a tévésorozatok, amelyeket feleségével együtt rendezett. Csak 1996-ban bekövetkezett halála után két évvel, a műveiből rendezett Sotheby's árverés nyomán állt helyre szobrászművészi reputációja. Szülőházájában azonban szinte teljesen elfeledték.

Sárközi Mátyás

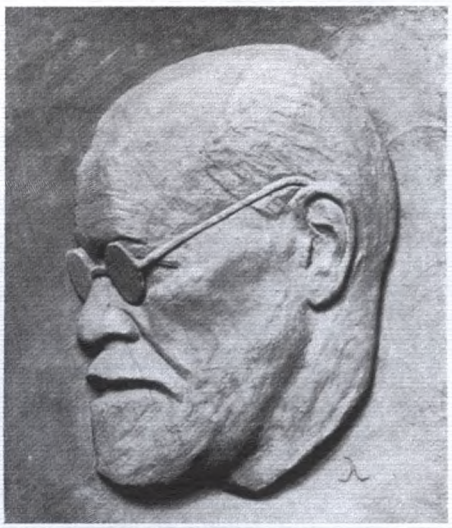

„A JÓ KERESZTÉNY ZSIDÓ AZ APÁM VOLT…"

Sárközi Mátyás Londonban élő magyar író. Évtizedekig a BBC munkatársa volt, három évig Münchenben, a Szabad Európánál is dolgozott. Jelenleg az Info Rádió londoni tudósítója. 24 éven át művészeti galériát működtetett a londoni Hamsteadben. Beszélgetésünk apropója népszerű könyvének (Levelek Zugligetből) második kiadása.

– Ha – mint az életben – tegeznénk egymást, most azzal kezdeném, hogy „neked két hazát adott a végzeted". Mit jelent az „otthon" és „haza" egy Angliában élő magyar írónak?

– Én Magyarországon elvarázsolt hercegnek éreztem magam, és soha nem tudtam, hogy miért. A titokra 1944-ben derült fény. Nem vagyok magyar fajú, s ez feltűnt Hitler Adolfnak, aki üldözőbe vett, s akkor már nem éreztem magam olyan nagyon ide tartozónak. De amikor Londonból iderepülök, azt szoktam mondani, hogy hazaindulok. Amikor pedig visszautazom, nem azt mondom, hogy hazamegyek, mert ötvennégy évi londoni tartózkodásom után még mindig úgy érzem, hogy ott külföldön vagyok.

– Könyvei olvasása közben nekem feltűnt a többes szám első személy használata. Nekem is van legalább három különböző identitásom, mégis képtelen vagyok bármelyikkel is olyan mértékben azonosulni, hogy a „mi" szócskát használjam. Legfeljebb egy rokonom szokta mondogatni nekem, amúgy félkomolyan, hogy „ti zsidók".

– Engem nem olyan könnyű lezsidózni, mert katolikusnak születtem. Apám fiatalon kitért és engem már háromhetes koromban megkereszteltek a városmajori templomban. Ettől függetlenül a felmenőim között egyetlen egy keresztény sem volt. Könyveimben is, és magánbeszélgetéseimben is azt használom, hogy „mi magyarok". Két asszimiláló nemzetről van szó, a britről és a magyarról. Életem nagy részét Angliában töltöttem. Az angolokhoz lehet asszimilálódni, de nem könnyű. Van egy történet az egyszeri magyarról, aki egy év után már megvette a keménykalapját meg az esernyőjét, és egyszer csak sírva fakadt. A kérdésre, hogy miért zokog, azt válaszolta, hogy „elvesztettük Indiát". Én nem tartozom az ilyen asszimilált magyarok közé. Inkább a humorista Mikes György és Vicky (a Berlinben született, de magát mindvégig magyarnak valló Vicky Weisz, a neves karikaturista) jutnak eszembe, akik egy angol–magyar focimeccsen az angol újságírók között ültek. Amikor a magyarok belőtték az első gólt és ők felugorva elüvöltötték magukat, hogy „Gól!", az angol újságírók rémülten néztek rájuk. Egy magyar meg azt mondta a háború alatt egy angolnak, hogy „lelőttünk egy német gépet". Az angol megdöbbent: mi az, hogy „lelőttünk"? Ki az a mi? Hát így lehet Angliában asszimilálódni.

– '56 után mondogatták itthon, hogy „könnyű neki, a készbe ment". Ha ez a mondás vonatkozik valakire, az

Sárközi Mátyás. Angliában nagy és illusztris rokonság és a szüleitől örökölt rengeteg barát várta. Vajon Londonban is ki van írva az a Hollywoodnak tulajdonított mondás, hogy nem elég, ha valaki magyar, tehetségesnek is kell lenni?

– Korda Sándor figyelmeztetése csak Hollywoodban volt kiírva. Valóban voltak Londonban urbánus rokonaim, mint nagyanyám testvérei, a forgatókönyvíró Bíró Lajos özvegye, illetve Vészi Gábor fizikus, hajdan az Egyesült Izzó neves kutatója, amellett népies barátaim, mint Szabó Zoltán és Cs. Szabó László. Az igazság az, hogy urbánus rokonságom cserbenhagyott, a jómódú polgáremberek egyszerűen nem voltak hajlandók velem foglalkozni. Ön mint '56-os menekült, tudja, hogy nyugaton sincs kolbászból a kerítés. Diákkoromban bizony nagyon kemény éveim voltak. Alacsony ösztöndíjamból nem lehetett megélni, minden nyáron dolgoztam, elég alantas munkakörökben. Szóval az a bizonyos „kész" abszolút nem volt az.

– Beszéljünk most közeli felmenőiről. Édesapját, a mártírköltő Sárközi Györgyöt közeli barátja, Illyés Gyula szentnek nevezte. Kevesen tudják, hogy az ő tollából származik az egyik legszebb magyar szerelmes vers, a Virágok beszélgetése. Gyönyörűek a Petrarca-fordításai, ő fordította (felesége, Márta segítségével) a József és testvérei című Thomas Mann-regényt. Ismert történelmi regénye a Mint oldott kéve. Szerkesztette a népi írók Válasz című folyóiratát. És Sárközi György kezdeményezésére indult meg a Magyarország felfedezése című szociográfiai, falukutató sorozat is. 1938-ban írott levelében a barát Erdei Ferenc felveti Sárközi esetleges kivándorlásának a lehetőségét, de ebből nem derül ki számomra, hogy a költő maga foglalkozott-e ezzel a gondolattal.

– Apám úgy vélte, hogy amíg magyar területen, magyar rabtartói vannak, addig nem lehet bántódása, hiszen tudják róla, hogy kicsoda. Ehhez képest magyar földön, Balfon végezte. A legenda szerint barátja, Szabó Lőrinc azt tanácsolta apámnak, hogy legyen öngyilkos.

– Kedves volt tőle. Ezt többeknek tanácsolta.

– Apám gyönyörűen írt magyarul, verset, prózát is. Némettudása valóban gyenge volt, olaszul pedig egyáltalán nem tudott. E két nyelvben viszont anyám briliáns volt, s a regény fordításában sokat segített apámnak. A *József és testvérei* vallási vonatkozásaiban pedig Benoschofszky Imre főrabbi látta el tanácsokkal.

– Beszéljünk most édesanyjáról, Sárközi (lánynevén Molnár) Mártáról, és az ő neves felmenőiről. A nagyapa Vészi József volt, a Pesti Napló szerkesztője, a felsőház tagja, igen sok magyar író, köztük Ady felfedezője. Lánya, Vészi Margit Molnár első felesége lett. Mondana pár szót nagymamájáról, erről a különleges és tehetséges nőről?

– Sajnos nagyapámmal, Molnár Ferenccel soha nem találkoztam, de nagymamámat ismertem. Margit korán elvált kimaradós férjétől, aki alkoholközeli állapotában időnként meg is verte.

– A Margita élni akar című versciklust Ady Vészi Margithoz írta, akinek, többek között, Puccini is udvarolt. Sőt, idős korában báróné is lett. Az ambiciózus Vészi Margit többféle művészeti ággal is próbálkozott.

– Éppen ez volt a baj, túl sokféle tehetséggel áldotta meg a Jóisten: festett, énekelt és írói ambíciói is voltak. Írt pár novellát, sok újságcikket, tudósította az *Est lapok*at Rómából és Berlinből. Az első világháborúban ő is és Molnár is haditudósítók voltak. Ő volt az egyetlen női haditudósító, romantikus érzelmeitől hajtva lóháton vágtatott csaták színhelyén, és nagyon közepes tudósításokat küldött a lapoknak, míg Molnár a fronttól távoli kocsmákban kártyázott k. und k. tisztekkel, és sokkal jobb sztorikat írt.

– Milyen érzés Molnár Ferenc unokájának lenni?

– Nehéz kenyér. Általában nem jó, ha az embert nyomasztja egy ilyen kvalitású nagypapa. Egy darabig még működött, hogy úgy mutattak be: ez itt Sárközi Matyi, a Molnár Ferenc unokája. Mára Nyugaton Molnár világhíre kissé megkopott, sokan már nem tudják, ki volt a nagypapám. Én tizenkilenc éves koromban elhatároztam, hogy nem leszek író. Könyvillusztrátornak készültem, de aztán olyan érdekesnek találtam az '56-os emigráció világát, meg azt a környezetet, amibe belecsöppentem Londonban, hogy elkezdtem novellákat írni. Elküldtem ezeket a müncheni Új Látóhatárhoz és a londoni majd párizsi Irodalmi újsághoz, és lassacskán átvedlettem íróvá. Majd sikerrel megpályáztam egy állást a BBC magyar osztályán.

– Milyen ma a magyar irodalom helyzete Angliában? Az angol nyelvű országok soha nem voltak túlságosan nyitottak más irodalmak iránt.

– Szerencsére ma már vannak jó fordítók. Van egy másodgenerációs magyar réteg, valamint néhány Magyarországon élt angol irodalmár, némelyik magyar feleséggel. Végül vannak jó itthoni magyar fordítók is.

– Az utóbbi időben Zsolt Béla Kilenc kofferjét, Márait, Szerb Antalt fordították sikerrel angolra.

– Szerb Antal valóban nagy siker. Van jó fordítója, kiadója. Az angolok nem szeretik az egykönyves szerzőket. Az az igazi, ha a sikeres kiadást követheti egy másik mű megjelenése. Szeretik egy író könyveit kiadni gyors egymásutánban. Egy európai irodalmat kedvelő szűk angol réteg meg tudja nevezni József Attilát, Pilinszkyt, Nádas Pétert, Kertész Imrét, Márait és Szerb Antalt. Ami Radnótit illeti, ő elsősorban a mártíriuma okán ismert. Annak ellenére, hogy a 20. századi magyar költészet élvonalába tartozik, kevesebb angol ismeri a verseit, mint József Attiláét. Ez

mindig fordítók és propagátorok kérdése is. Szerb Antal fogadtatása viszont nem annak tudható be, hogy ő is mártírhalált halt, hanem egyrészt annak, hogy a prózája nagyon angolos, másrészt annak, hogy az angolokban él némi nosztalgia a harmincas évek után.

– Szóljunk most pár szót édesanyjáról. Sárközi Mártáról. Ön Angliából évtizedekig levelezett anyjával s ezekből a levelekből áll össze a – számomra utolérhetetlen – Levelek Zugligetből című könyve. Sárközi Márta a tollát hol vitriolba, hol mézbe mártotta. Tudott nagyon szeretni, példátlanul nagylelkű lenni, de, amikor karikírozni kellett, humora, iróniája senkit és semmit nem kímélt. Másrészt képes volt túllépni a népi-urbánus vitán, bár legközelebbi barátait inkább sorolnám a népiek közé. Vagy nem? Számomra Sárközi Márta az a fajta keresztény volt, amilyen csak zsidó tud lenni.

– A jó keresztény zsidó tulajdonképpen az apám volt, aki zsidó létére katolikus költőként indult. Templomjáró katolikus soha nem volt, de nagyon érdekelte a katolikus filozófia, sokat olvasta Aquinói Szent Tamást, és ragaszkodott ahhoz, hogy engem születésem után kereszteljenek meg. Anyám az a típusú zsidó volt, aki megengedte magának, hogy akár antiszemita is legyen. Saját fülemmel hallottam, amint egyszer valakiről azt mondta, hogy milyen ronda zsidó. Ami különben igaz is volt. Ismeretes, hogy a Nyúl utcai, úgynevezett Molnár-villa rámént a *Válasz* folyóirat életben tartására, s a szerkesztési munkát anyám gyakran átvette a főszerkesztő Illyés Gyulától. Azért hozzátenném, hogy urbánus barátai legalább olyan fontosak voltak a számára, mint a népiek. Nagyon jóban volt Ignotus Pállal, s amikor arról ír egyik 1958-as levelében, hogy „az öreg zsidók elmentek", akkor valóban két legjobb barátja, Baracs János és Márkus Andor távozott az országból. Ők voltak a zsidó bölcsek, akik anyám gondolkodását nagyban befolyásolták.

– Illyés Gyula egy Sárközi Mártának írott frappáns levelében gratulál Molnár sikeréhez, aki „rengeteget örökölt a maga szellemességéből". Márta egyáltalán nem maradt el humorban és iróniában briliáns apjától. Éles, csúfondáros nyelve csak keveseket kímélt meg. Ötletgazdag leveleinek köszönhetően több barátja, Madame de Sévigné, a 17. század neves levélírónője utódjaként említi. Márta nagyon szókimondó és bátor asszony volt, aki Révainak is meg merte üzenni, hogy nem kíván vele eszmét cserélni.

– Igen, ezt akkor válaszolta, amikor Révai eszmecserére hívta volna. Számomra az ő becsületessége a legfontosabb. Azt hiszem, hogy anyám nem lett volna jó író. Inkább mint társalgó és levélíró tudta a maximumát nyújtani, s ez az, amit ma is szeretnek benne. Ami az említett nagylelkűségét illeti, ő elsősorban a mindenkori üldözötteket segítette, így például a kiebrudalt Eötvös kollégistákat is. A Rákosi-idők koholt pereiben halálra ítélt katonatisztek özvegyeit szintén segítette anyagilag. Amikor pedig Király Béla tábornok 1956 elején kiszabadult a börtönből, anyám felfogadta kertésznek a zugligeti gyümölcsös kertjébe.

– Ön több könyvet is írt Molnárról, így például a Színház az egész világ című izgalmas életregényt. Egy másik könyvében pedig Molnár számos feleségéről és szerelméről ír színes tudósítást. Több izgalmas könyve jelent meg Budapest városrészeiről, így a várról a Vérbeli várbeliek, valamit a Király utca végestelen végig. Ezek valóságos aranybányák és amolyan helytörténeti könyveknek is felfoghatók. Hogyan jutott eszébe, hogy megszámolja a vár köveit és a Király utca zsidó boltjait?

– Nem tudom, hogy megillet-e engem a helytörténész cím, inkább azt mondanám, hogy két kerület szociográfiáját próbáltam megírni. A Király utcáról olvastam, hogy Krúdy a legpestibb utcának nevezte ezt a zengerájok, az Orczy-ház és zsidó boltok szegélyezte utcát. Ennek akartam utánajárni. Budai lévén, Pestet kevéssé ismertem. A Várról szóló könyvem szintén egy irodalmi idézettel kezdődik, ugyanis Márai azt mondta, hogy a Várban lakni világnézet. Ki akartam deríteni, hogy érvényes-e még ez a mondás. Azt is szerettem volna megtudni, hogy hogyan változott az idők folyamán a vár lakóinak a társadalmi összetétele.

– Érdekes, hogy ezt a könyvet nem egy arisztokrata származék, hanem egy londoni emigráns írta meg.

– Az arisztokraták elfogultan írtak volna, én meg teljesen szabad szellemben tettem ezt. Különben a középkori zsidóság érdekes fészke volt Budának s ma is arra törekszem, hogy a régi, nagyobbik zsinagógát tárják fel, tegyék megtekinthetővé.

– Végül arról kérdezném, hogy mint szülei hagyományaihoz hű, és Londonban élő magyar író, hogyan látja a magyar irodalom jelenlegi helyzetét, amelyet szintén bizonyos szembenállás jellemez? Hogy a klisével éljek, hova állhat itt egy belga?

– Igyekszem hű maradni a szüleim tisztességéhez, bár én nem vagyok olyan kemény, mint anyám volt: mindig megértő vagyok, megpróbálom megtalálni az okokat és indítékokat. Számomra az a legfontosabb, hogy az ország valamire vergődjön. Ha pártpolitikai okokból az emberek ártanak egymásnak, az számomra elfogadhatatlan. Nem veszek részt csatározásokban, abban sem, hogy temessem az országot és állandó búslakodásban éljek. Akkor már inkább ironizálok, és mindig reménykedem abban, hogy valami jobb jön annál, mint ami van.

Várnai Pál

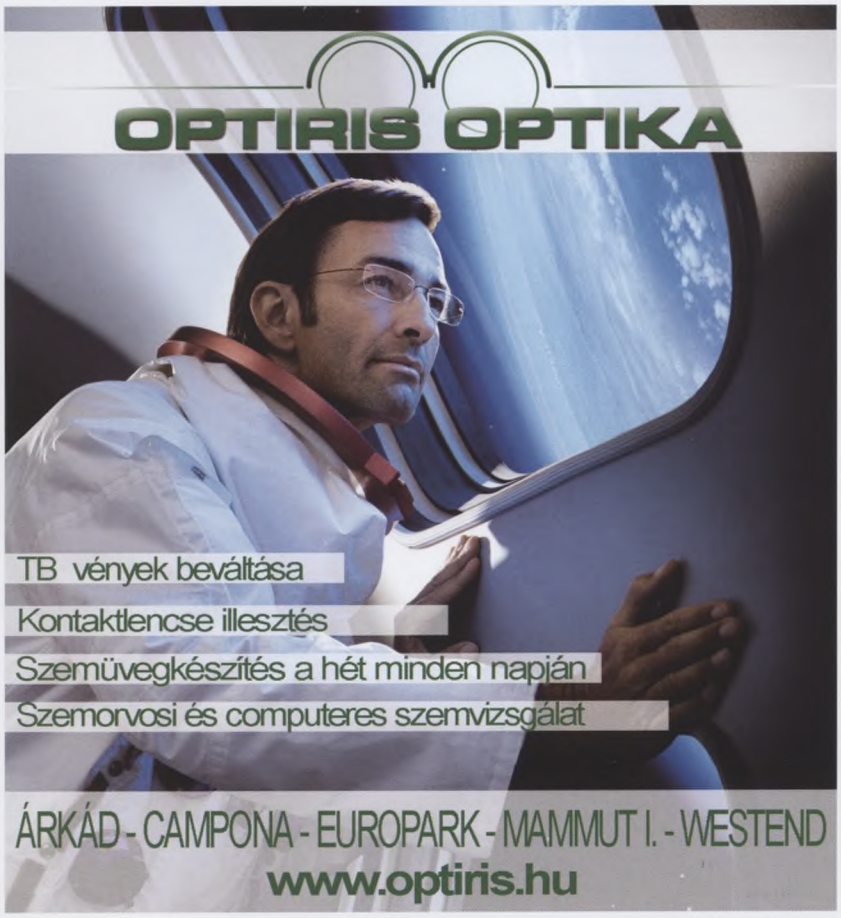

SZABAD ZSIDÓ TANHÁZ

Előadássorozat a Mazsike és a Szombat folyóirat szervezésében

Előadássorozat a Magyar Zsidó Kulturális Egyesület és a Szombat folyóirat szervezésében. A Szabad Zsidó Tanház programjában a zsidóság kultúrájának, történelmének és vallásának alapkérdései mellett kiemelten szerepelnek korunk problémái, melyekre megpróbálunk a zsidóság kultúrájából merített, korszerű válaszokat adni.

„Hasonlóságok és különbözőségek"

[11. 16. szerda, 18]

NÉMETH PÁL
Mi köze van a Bibliának (Tanachnak) és a Koránnak egymáshoz?

[11. 30. szerda, 18]

GADÓ JÁNOS
Zsidó újrakezdés 1945 után

[12. 07. szerda, 18]

GRÜLL TIBOR
Maszada – mítosz vagy valóság?

[helyszín]
Bálint Ház (Gombóc terem)
Budapest VI. ker., Révay u. 16.
Belépődíj egy alkalomra 300 Ft.
www.mazsike.hu

[bővebb információ]
www.mazsike.hu
mazsike@gmail.com

[támogató]
The L.A. Pincus Fund for Jewish Education in the Diaspora
Bálint Ház

The L.A. Pincus Fund for Jewish Education in the Diaspora
הקרן לחינוך יהודי בתפוצות ע"ש ל.א. פינקוס

www.mazsike.hu www.szombat.org

MAZSIKE

szombat
Zsidó politikai és kulturális folyóirat

R16 Pódium

Egy szabad
színházi táborhely
független
társulatokkal

November 11. péntek 19:00
Szőke Szabolcs és a Hólyagcirkusz Társulat:
Senki sem ismer (koncert)

November 12. szombat 20:00
Manna produkció: Így él(t)ünk mi (zenés orfeum)

November 20. vasárnap 20:00
Független Színház: Tollfosztás

November 23. szerda 19:00
Szabad Kurzus Alapítvány: Árvácska

December 02. péntek 19:00
Hólyagcirkusz Társulat: Tudom, hogy élsz

December 02. péntek 20:30
Sirály Műhely Alkotóközösség felolvasó színháza (Kárpáti Péter vezetésével) **a HoppArt Társulat előadásában:** 214 ampulla

BŐVEBB INFORMÁCIÓ:
www.r16podium.com · www.fugeprodukcio.hu
Jegyfoglalás, vásárlás: jegy@fugeprodukcio.hu (MasterCard kártyával 10% kedvezmény!)
Személyesen: 1065 Budapest, Révay u. 16. · H-Cs: 10:00–20:00 · Péntek: 12:00–16:00
Telefon: 06 30 932 56 50 (foglalt jegyek beváltása a színházban)
Belépő: 2000 Ft · diák, nyugdíjas, csoportos: 1500 Ft · Bálint Kártyával: 1200 Ft · Állójegy: 800 Ft

Bálint ház

FÜGE